

MedPartnership

Plan integralnog upravljanja resursima (PIUR) za područje Bune/Bojane

SAŽETAK (Jul, 2015.)

Sadržaj

Lista slika	4
Lista tabela	4
Lista okvira	4
Lista skraćenica	4
Kontekst	5
Proces izrade integralnog plana	7
Kako čitati dokument	9
Pristup	9

DIO A:

Proces formulacije Plana, analiza, osmišljavanje mjera i aktivnosti za implementaciju Plana	11
1. Temelji Plana – Uspostavljanje procesa.....	13
1.1 Određivanje obima i sadržaja.....	13
1.2 Preliminarna vizija područja	15
1.3 Definisanje granice prekogranične zone	15
1.4 Upravljanje procesom izrade Plana.....	18
2. Analiza i budućnost	19
2.1 Analiza	19
2.2 Sažetak analize	19
3. Postavljanje vizije	23
4. Izrada Plana – utvrđivanje pokretača, pritisaka i uticaja	24
5. Izrada Plana – Ciljevi Plana	31
6. Realizacija vizije.....	34
6.1 Mjere	34
6.2 Prioritetne aktivnosti	40

Lista slika

Slika 1: Područje lokacije Prekograničnog plana za Bunu/Bojanu.....	6
Slika 2: Proces planiranja IMO-a.....	7
Slika 3: Kandidovane, šire prekogranične administrativne zone.....	16
Slika 4: Ključna prekogranična zona	17
Slika 5: Ciklus PPSUO	24
Slika 6: Integrisanje pokretača u oblasti politika i odgovarajućih ciljeva i mjere za njihovo postizanje.	33

Lista tabela

Tabela 1: Tabela sa SWOT analizom iz izvještaja o određivanju obima i sadržaja za područje Bune/Bojane	14
--	----

Lista okvira

Okvir 1: Integrativne metodološke smjernice	8
---	---

Lista skraćenica

CAMP	<i>Coastal Area Management Programme</i> / Program upravljanja obalnim područjem
CORDA	<i>Coordinated Action</i> / Koordinisana akcija (za Drim)
IMO	integrativni metodološki okvir
IUOP	integralno upravljanje obalnim područjem
IUVR	integralno upravljanje vodnim resursima
IRG	integrativna radna grupa
ODV	okvirna direktiva o vodama
PPSUO	pokretači – pritisci – stanje – uticaji – odgovori
WB	<i>World Bank</i> / Svjetska Banka

Kontekst

U Planu integralnog upravljanja zajednički se razmatraju uticaj aktivnosti uzvodno od riječnog sliva Bune/Bojane na nizvodno obalno područje i sami sliv Bune/Bojane, kao i uticaji glavnih razvojnih oblasti – poljoprivrede, turizma i urbanizacije – u širem obalnom području i u slivnom području, uglavnom sa aspekta dostupnosti i kvaliteta vode. Istovremeno se uzimaju u obzir uticaji mora na obalu, kao rezultat interakcije između mora i slatke vode te uticaja morskih struja i epizoda ekstremnih meteoroloških prilika, a koje mogu snažno djelovati na riječnu deltu i obalske akvifere. Stoga Plan demonstrira ugrađivanje utvrđenih metodologija za Integralno upravljanje vodnim resursima (IUVR) i Integralno upravljanje obalnim područjem (IUOP) u jedinstveni Integrativni metodološki okvir (IMO). U Planu se uzima u obzir ekosistemski pristup za integralno upravljanje zemljištem, vodom i živim resursima koji promoviše njihovo očuvanje i održivo korišćenje na pravičan način.

U Planu se, takođe, nastoji pronaći optimalna kombinacija ovih pristupa u prekograničnom području Albanije i Crne Gore, čime se povezuju upravne strukture dvije zemlje i njihovi relevantni lokaliteti. Rijeka Bojana/Buna¹, njeno slivno područje, podzemni akviferi i priobalne vode čine zajedničku fizičku nit koja povezuje dvije zemlje. Hidrološki sistem podupire prirodne i socioekonomske procese te se voda može posmatrati kao „krvotok“ prirode i ekonomije.

Obalno područje je stoga prostor u kojem se dešava interakcija između kopnenih i morskih područja. Razumijevanje različitih komponenti ovog sistema i interakcije među njima su ključni za njegovo integrisano upravljanje.

Pravni/institucionalni okvir sastoji se iz domaćih propisa i odgovarajućeg zakonodavstva EU, uvedenog relativno nedavno, s ciljem da se obje zemlje, koje su kandidati za pristupanje Evropskoj uniji, približe pravnoj tekovini EU (*Acquis communautaire*). U tom pogledu, Okvirna direktiva o vodama (ODV) Evropske unije je korišćena kao okvirni pravni akt za upravljanje vodenim resursima. U Planu se primjenjuje metodologija ODV-a za planiranje upravljanja vodenim resursima; u tom pogledu, ovo je prvi napor u objema zemljama da se ispuni ovaj pravni zahtjev.

U Planu se stoga koriste pristupi IUVR-a za primjenu zahtjeva iz ODV-a i pristupi IUOP-a za međusektorsku koordinaciju i integraciju, što podrazumjeva i prekograničnu saradnju u planiranju i upravljanju slivovima i obalnim područjima. Pokretač komponente IUOP-a u Planu je Protokol o IUOP-u za Mediteran kao nad-državni pravni instrument koji pruža zajednički pravni okvir za 21 zemlju Mediterana i EU. Stupanje Protokola na snagu 2011. godine i njegova ratifikacija u Albaniji i Crnoj Gori pokazuju posvećenost ovih zemalja održivom razvoju obalnog područja. Pored toga, ratifikacija Protokola na nivou EU znači da je Protokol sada postao dio pravne tekovine EU sa obavezujućim dejstvom za države članice i države kandidate.

Spajanjem instrumenata politike i metodologija iz disciplina IUVR-a (uključujući upravljanje površinskim i podzemnim vodama), prostornog planiranja, klimatskih promjena i IUOP-a, Plan dodaje vrijednost ovim pojedinačnim pristupima tako da je „**cjelina veća od zbira njenih dijelova.**“

Iskustva stečena u izradi Plana integrisanog upravljanja Bunom/Bojanom mogu se prenijeti u druge dijelove Mediteranskog bazena umjesto da se izrađuju zasebni planovi za IUVR i IUOP.

¹ Buna je naziv na albanskom, a Bojana je naziv na crnogorskom jeziku za istu rijeku.

Slika 1: Područje lokacije Prekograničnog plana za Bunu/Bojanu

Proces izrade integralnog plana

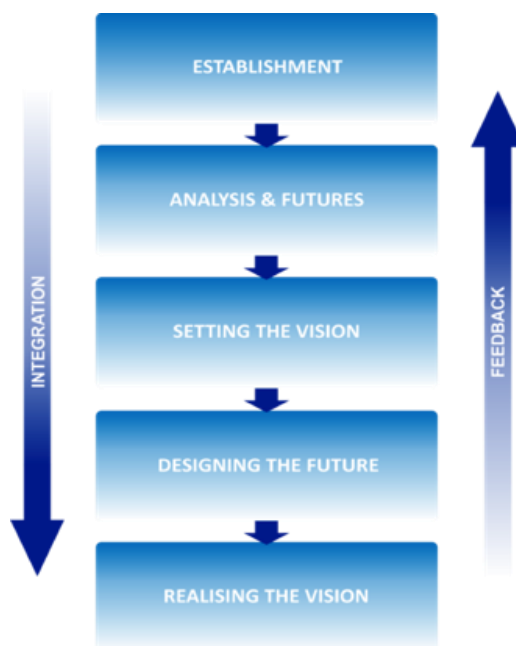
Jedinstvena karakteristika ovog plana je primjena Integrativnog metodološkog okvira (IMO) koji objedinjuje interese različitih sektora i kompleksnost njihove primjene. Integrisani pristup naročito kombinuje razmatranje socioekonomskih i prostornih pitanja i predlaže jedinstvene mjere i odgovore na njih (okvir 1).

Koristi od ovakvog integralnog pristupa su mogućnosti za dolazak do rješenja koja su povoljna za sve strane pri čemu rješavanje pitanja u jednom sektoru može donijeti koristi u drugim, smanjujući vjerovatnoću nastanka sukoba između sektorskih interesa kako na nivou upravljanja prirodnim resursima tako i na nivou ekonomskog planiranja. Integralni pristup takođe omogućava razmatranje integrativnih pitanja kao što su klimatske promjene i promovisanje ekonomskog i društvenog blagostanja.

Plan je, takođe, prekograničan jer obuhvata područja Albanije i Crne Gore koje razdvaja Buna/Bojana, ali spajaju zajedničke odlike i pitanja. Ključne zajedničke prirodne i prostorne prekogranične odlike uključuju rijeku, njeno slivno područje i podzemni akviferi, kao i njoj pripadajući ekosistem kojeg odlikuju staništa i vrste visoke vrijednosti. Zajedničke odlike ovog područja su suočavanje sa sličnim ekonomskim i društvenim izazovima, opadanje poljoprivredne proizvodnje, ubrzan ali slabo kontrolisan rast obalne gradnje i turizma, niski prihodi i nedovoljna ulaganja u infrastrukturu. Pored toga, prekogranično područje se suočava sa zajedničkim rizikom od katastrofalnih poplava, zagađenošću i uticajem klimatskih promjena. Stoga se Plan upravo fokusira na ova zajednička pitanja.

Kombinovanjem IMO-a i prekograničnih pristupa stvaraju se mogućnosti za razvoj zajedničkog razumjevanja, za utvrđivanje pitanja ili zajedničkih interesa i, gdje je potrebno, za postavljanje zajedničkih prioriteta i koordinaciju napora u njihovom ostvarenju. Prekogranični pristup takođe dolazi u pravo vrijeme jer se obje zemlje nalaze na putu ka pristupanju EU koja promoviše i podržava intezivniju prekograničnu saradnju.

Mapa puta za IMO sastoji se iz pet osnovnih faza kao što je prikazano u dijagramu (slika 2). Osmišljena je tako da usmjerava, a ne da diktira, a može se prilagoditi pojedinačnim lokalnim prilikama.

Slika 2: Proces planiranja IMO-a

Okvir 1: Integrativne metodološke smjernice

(Izvor: Integrativni metodološki okvir za upravljanje obalnim područjem, riječnim slivovima i akviferima: Ka stapanju pristupa upravljanja mediteranskim obalnim područjima (GWP-Med; PAP/RAC i UNESCO-IHP; 2015.)

U okviru zajedničke inicijative, koja je dio projekta MedPartnership, Program prioriternih aktivnosti / Centar za regionalne aktivnosti (PAP/RAC), UNESCO – Međunarodni hidrološki program (IHP) i Globalno partnerstvo za vode – Mediteran (GWP – Med) predložili su sveobuhvatan Integrativni metodološki okvir (IMO) kao operativnu metodologiju za održivo upravljanje ekološkim kontinuumom kojeg čine obalno područje, riječni sliv i obalski akviferi. Okvir podstiče i omogućava planerima, praktičarima i zainteresovanim stranama da zajednički, efikasno i djelotvorno koriste relativno ograničene resurse. Cilj IMO-a je da podrži bolju koordinaciju, integrisanost i uključenost svih ključnih subjekata u sve faze procesa donošenja odluka. Pored toga, integriše klimatske promjene kao presječno pitanje koje je važno za procese planiranja i implementacije u obalnom području.

Kako čitati dokument

Dokument se sastoji iz četiri osnovna dijela:

- **Dio A** sažeto prikazuje proces formulacije Plana, analizu, osmišljavanje mjera i aktivnosti za implementaciju Plana. Faze su rezimirane u skladu sa okvirom sastavljenim iz pet faza koji je utvrđen u Integrativnom metodološkom okviru (IMO).
- **Dio B** detaljno prikazuje osnovne podatke i informacije, analizu sektora i tema relevantnih za Plan, kao i ključne tačke rezimirane po tezama.
- **Dio C Upravljanje vodenim resursima - Analiza** stanja vodenih resursa može se čitati kao samostalan dokument koji zadovoljava obavezne zahtjeve iz Okvirne direktive o vodama Evropske unije.

Ostali podaci i informacije, kao što su Analiza ključnih subjekata, Institucionalni i pravni okvir i detaljne tabele za analizu pokretača, pritisaka, stanja, uticaja i odgovora (PPSUO) nalaze se u dodacima.

Ovaj dokument uključuje samo sažetak Plana prikazan kroz tzv. dio A.

Pristup

Plan za prekogranično upravljanje Bunom/Bojanom je primjena IMO-a u realnom kontekstu.

Da bi se strukturirala analiza kompleksnog odnosa između tematskih oblasti i da bi se ona povezala sa predloženim politikama i planskim mjerama korišćen je PPSUO pristup. PPSUO znači Pokretačke snage-Pritisaci-Stanje-Uticaji-Odgovori (*eng. Driving forces – Pressures – State – Impact – Responses, prim. prev.*) (više informacija nalazi se u poglavlju 4).

Plan je, takođe, važan kao test saradnje na prekograničnom nivou. Takva prekogranična saradnja postavlja značajne izazove za vremenski okvir plana. Faza određivanja obima i sadržaja Plana (*eng. scoping, prim. prev.*) mora se odvijati u realnim vremenskim okvirima, prije svega za potrebu da se usklade podaci i mapiranje između dvije zemlje uključujući, na primjer, socioekonomske podatke i mapiranje podzemnih voda. Drugo, za prikupljanje osnovnih nedostajućih podataka, na primjer to može uključiti neophodnost sprovođenja karakterizacije ekološkog stanja u svrhu utvrđivanja referentnog stanja.

DIO A:
Proces formulacije Plana, analiza,
osmišljavanje mjera i aktivnosti za
implementaciju Plana

1. Temelji Plana – Uspostavljanje procesa

Ključni zadaci u ovoj fazi su uspostavljanje praktičnih mehanizama za proces izrade Plana.

1.1 Određivanje obima i sadržaja

Određivanje obima i sadržaja je preliminarna procjena ključnih pokretača Plana. Tu se podrazumjevaju pokretači u vidu politika kao što su Barselonska Konvencija i Protokol o IUOP-u koji obezbjeđuju zajednički pravni okvir za promovisanje i implementaciju IUOP-a, uključujući prekogranična obalna područja kao što je to Buna/Bojana.

Obje zemlje imaju ambiciju da postanu članice EU i imaju status kandidata; Crna Gora je u tom pogledu više napredovala jer se nalazi u procesu formalnih pregovora o članstvu. Buduće članstvo u EU je ključni pokretač politika jer taj proces obuhvata usvajanje, primjenu i sprovođenje zakonodavstva EU i pravosudne, upravne, ekonomske i druge reforme koje zemlje treba da sprovedu da bi ispunile pristupne kriterijume. Ključno je što su tu obuhvaćeni sektori vode, otpada i vazduha. Pored toga, obje zemlje imaju snažne ambicije da ostvare ekonomski razvoj da bi svoje građane približili evropskom standardu.

Plan je jasna naznaka političke volje dvije zemlje da rade zajedno u prekograničnim pitanjima. Kratka analiza osnovnih informacija i dijalog sa ključnim subjektima u ranoj fazi poslužili su da bi se utvrdilo sljedeće:

- Ključna pitanja i izazovi;
- Praktični aspekti izrade plana;
- Preliminarna vizija područja.

Ključna pitanja i izazovi

Preliminarno utvrđivanje ključnih pitanja obavljeno je tokom perioda određivanja obima i sadržaja; nalazi su rezimirani u SWOT analizi Plana (*analiza prednosti, nedostataka, mogućnosti i prijetnji, prim.*

prev.) koja je predstavljena u nastavku. Pitanja su detaljno prikazana u Dijelu B i rezimirana u okviru opštijih naslova: pritisci na prirodna dobra, bilansiranje voda, klimatske promjene, hidromorfološka pitanja, zagađenost, razvojni pritisci, naročito urbanizacija.

Praktični aspekti izrade Plana

Prekogranična saradnja, naročito kada granicu čini rijeka i kada njeno ušće dijeli zajednice, kulture i narode, očigledno dodaje praktična ograničenja u procesu izrade plana. U vrijeme izrade plana, ove dvije zemlje imale su različite pravne i upravne okvire. U Planu su lokalne samouprave u Albaniji predstavljene kao komune² sa obično nekoliko stotina stanovnika u širem okrugu Skadra, sa ukupnim brojem stanovnika od preko 200.000. U Crnoj Gori, najniži nivo uprave je opština; jedina lokalna samouprava u području obuhvaćenom Planom je Ulcinj sa oko 20.000 stanovnika. Počev od 2015. godine, u Albaniji se primjenjuje nova organizacija uprave koja više ne uključuje komune kao najniže upravne jedinice. Međutim, ova promjena nije se desila u vrijeme izrade plana i stoga nije odražena u socioekonomskoj procjeni.

Tokom određivanja obima i sadržaja ukazano je na druge praktične bojazni, pa i na nedostatak i potrebu da se prikupe i/ili izrade novi podaci. Značajan primjer je karakterizacija ekološkog statusa, prva te vrste u Crnoj Gori i u Albaniji, koja predstavlja referentno stanje. Takođe, bilo je potrebno utvrditi razlike u grupama podataka dvije zemlje i izvršiti njihovo usklađivanje (vidjeti na primjer nedostatak mapiranja podzemnih voda, razlike u vrsti socioekonomskih podataka itd.). Da bi se zaista riješila ova pitanja, vremenski okvir Plana je značajno produžen u ranim fazama.

² Najmanje administrativne jedinice u Albaniji; opštine

Tabela 1: Tabela sa SWOT analizom iz izvještaja o određivanju obima i sadržaja za područje Bune/Bojane

<p>Prednosti</p> <p><u>Životna sredina</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bogatstvo biodiverziteta; poseban značaj za migratorne ptice gnjezdarice i vodene ptice <p><u>Socioekonomski faktori</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Značajni potencijali za ekonomski razvoj ekoturizma (i s njim povezanih usluga), poljoprivrede ▪ Očuvan kulturni identitet, tradicionalni načini života <p><u>Institucionalni i pravni okvir</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Usklađivanje sa zakonodavstvom EU u određenom broju oblasti politika je u toku ▪ Opšte opredjeljenje za održivi razvoj postoji u dokumentima politika <p><u>Prekogranična saradnja</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Obim prekogranične saradnje se povećava ▪ Novi izvori finansiranja su na raspolaganju za mehanizme za udruženo upravljanje zajedničkim prirodnim resursima 	<p>Slabosti</p> <p><u>Životna sredina</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Neadekvatna kontrola zagađenosti, posebno u pogledu zagađenosti vode (zbog urbanog razvoja i turizma, plovidbe) ▪ Zabilježen je gubitak biodiverziteta – uništenje staništa i opadanje broja vrsta ▪ Životna sredina često nije postavljena kao prioritet u razvoju i implementaciji prostornih i drugih planova ▪ Upravljanje prirodnim opasnostima (klimatske promjene, poplave, zemljotresi, ekstremne vremenske prilike, erozija) <p><u>Socioekonomski faktori</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kvalitet turističke ponude je nezadovoljavajući – kratak jek sezone u smislu posjeta i prisutne karakteristike masovnog turizma <p><u>Infrastruktura</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nerazvijena saobraćajna infrastruktura i infrastruktura za životnu sredinu; problemi sa mrežama za snabdijevanje energijom ▪ Kapaciteti za privlačenje finansiranja i upravljanje infrastrukturom ostaju ograničeni <p><u>Institucionalni i pravni okvir</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Slaba implementacija i sprovođenje ▪ Nedovoljni institucionalni kapaciteti, uključujući koordinaciju između nadležnih institucija, sektorske politike i različite nivoje vlade <p><u>Prekogranična saradnja</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formalne sporazume o saradnji ne prate uvijek operativne mjere ▪ Slaba infrastrukturna povezanost
<p>Mogućnosti</p> <p><u>Životna sredina</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Usklađivanje sa standardima EU i jačanje implementacije u cilju poboljšanja kvaliteta životne sredine su prioritet u programu pristupanja EU <p><u>Socioekonomski faktori</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Na raspolaganju je podrška EU i međunarodna podrška za održivi razvoj područja ▪ Na raspolaganju je podrška za inovativnost, razvoj ekonomije zasnovane na znanju i konkurentnosti ▪ Zainteresovanost stranih turista za prirodne i kulturne vrijednosti područja <p><u>Infrastruktura</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Povoljno finansiranje je na raspolaganju iz većeg broja izvora (npr. sredstva iz IPA) <p><u>Institucionalni i pravni okvir</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ efekti integrisanih pristupa upravljanju ljudskim aktivnostima ▪ Izgradnja konsenzusa <p><u>Prekogranična saradnja</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Međunarodni donatori daju prednost prekograničnoj saradnji, posebno u oblastima životne sredine i saobraćaja 	<p>Prijetnje</p> <p><u>Životna sredina</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Posljedice prirodnih opasnosti (posebno poplava) pogoršane zbog klimatskih promjena ▪ Neadekvatno upravljanje otpadom i otpadnim vodama se nastavlja i smanjuje se atraktivnost područja ▪ Nedostatak ulaganja u upravljanje prirodnim resursima <p><u>Socioekonomski faktori</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ekonomski šokovi koji dolaze spolja i moguća nova kriza utiču na izgled na lokalnom nivou ▪ Turizam je privredna grana koja je izuzetno osjetljiva na ekonomsku krizu ▪ Uticaj klimatskih promjena na ekonomiju <p><u>Infrastruktura</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak finansiranja koči dalji razvoj <p><u>Institucionalni i pravni okvir</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nemogućnost implementacije zakona i politika traje dugo, diskontinuitet institucionalnih reformi ▪ Mijenjaju se politički prioriteti <p><u>Prekogranična saradnja</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Implementacija bilateralnih sporazuma nije djelotvorna ▪ Zemlje ne iskorišćavaju ishode iz projekata koje finansira međunarodna zajednica (npr. Projekat Skadar kojeg finansira GEF WB)

1.2

Preliminarna vizija područja

Preliminarne radne verzije „vizije” Plana predstavljene su u Izvještaju o određivanju obima i sadržaja i o njima su razgovarali ključni subjekti na koordinacionom sastanku organizovanom u ranoj fazi.

Predložene su sljedeće alternativne vizije:

„Integralno planiranje za povezivanje ljudi sa obje strane Bune/Bojane s ciljem unaprjeđenja njihovih uslova života i očuvanja jedinstvenih ekoloških vrijednosti i specifičnosti područja.”

„Integrirano planiranje za evropsku budućnost područja Bune/Bojane: povezivanje ljudi – poboljšanje uslova života – izgradnja kapaciteta – očuvanje jedinstvenih ekoloških vrijednosti i svojstvenosti područja.”

„Unaprjeđenje kvaliteta života svih građana iz područja Bune/Bojane i obalnog područja kroz jasan mehanizam planiranja i razvoja turizma uzimajući u obzir zaštitu i valorizaciju vrijednosti biodiverziteta”.

Ključni subjekti koji su prisustvovali sastanku izrazili su podršku takvom budućem razvoju ovog područja koji predviđa razvoj onih oblika turizma koji su zasnovani na zaštiti prirode, kao što je eko-turizam. Ovi razgovori u kombinaciji sa rezultatima konsultacija sa ključnim domaćim ekspertima i Analiza ključnih subjekata (2013. godina) doveli su do izrade konačne verzije prikazane u poglavlju 3 u nastavku.

1.3

Definisanje granice prekogranične zone

Granica obuhvata Plana definisana je u skladu sa pristupom iz IMO-a koji sadrži smjernice iz Protokola o IUOP-u; kao i one iz Okvirne direktive o vodama EU i ekosistemskog pristupa. Navedeno uzima u obzir sve prirodne karakteristike područja i

lokalne uslove. Prekogranična zona sastavljena je iz prekograničnih prirodnih elemenata, odnosno obalnog područja, slivnog područja, akvifera, prelaznih i priobalnih voda (sve do spoljne granice teritorijalnog mora) i odgovarajućih uprava (slika 3).

Na osnovu navedenog, tim zadužen za planiranje primjenio je sljedeće kriterijume da bi definisao ključnu zonu:

- Područje treba da obuhvati prekogranične i kopneno-morske interakcije;
- Primjenom ekosistemskog pristupa, granice definisanog područja treba da uzmu u obzir i, gdje je moguće, da se podudaraju sa granicama:
 - prirodnih sistema u zaleđu, odnosno granicama sliva, ekosistema itd.;
 - morskog područja koje je u neposrednoj interakciji sa prirodnim i antropogenim sredinama u zaleđu, odnosno morskog područja koje se nalazi neposredno uz kopno i na koje neposredno utiču kopnene aktivnosti ili tokovi slatkih površinskih i podzemnih voda;
- Granice definisanog područja takođe treba da uzmu u obzir i da se u što većoj mjeri podudaraju sa granicama upravnih jedinica:
 - opština, komuna itd.;
 - upravljanja vodenim resursima, odnosno slivovima.

Podzemni akviferi protežu se do granica sliva. Područje izvan granica sliva rijeke Bune/Bojane nije korišćeno prilikom određivanja ključne zone jer bi mjere utvrđene za ovo područje spadale u nadležnost administracija drugog slivnog područja.

Na osnovu navedenog, Plan se fokusira na ključnu zonu čija je granica prikazana na slici 4 u nastavku.

Sa praktičnog aspekta, kopnena granica područja obuhvaćenog Planom povučena je koristeći administrativne granice koje se u velikoj mjeri podudaraju sa fizičkom granicom slivova – što

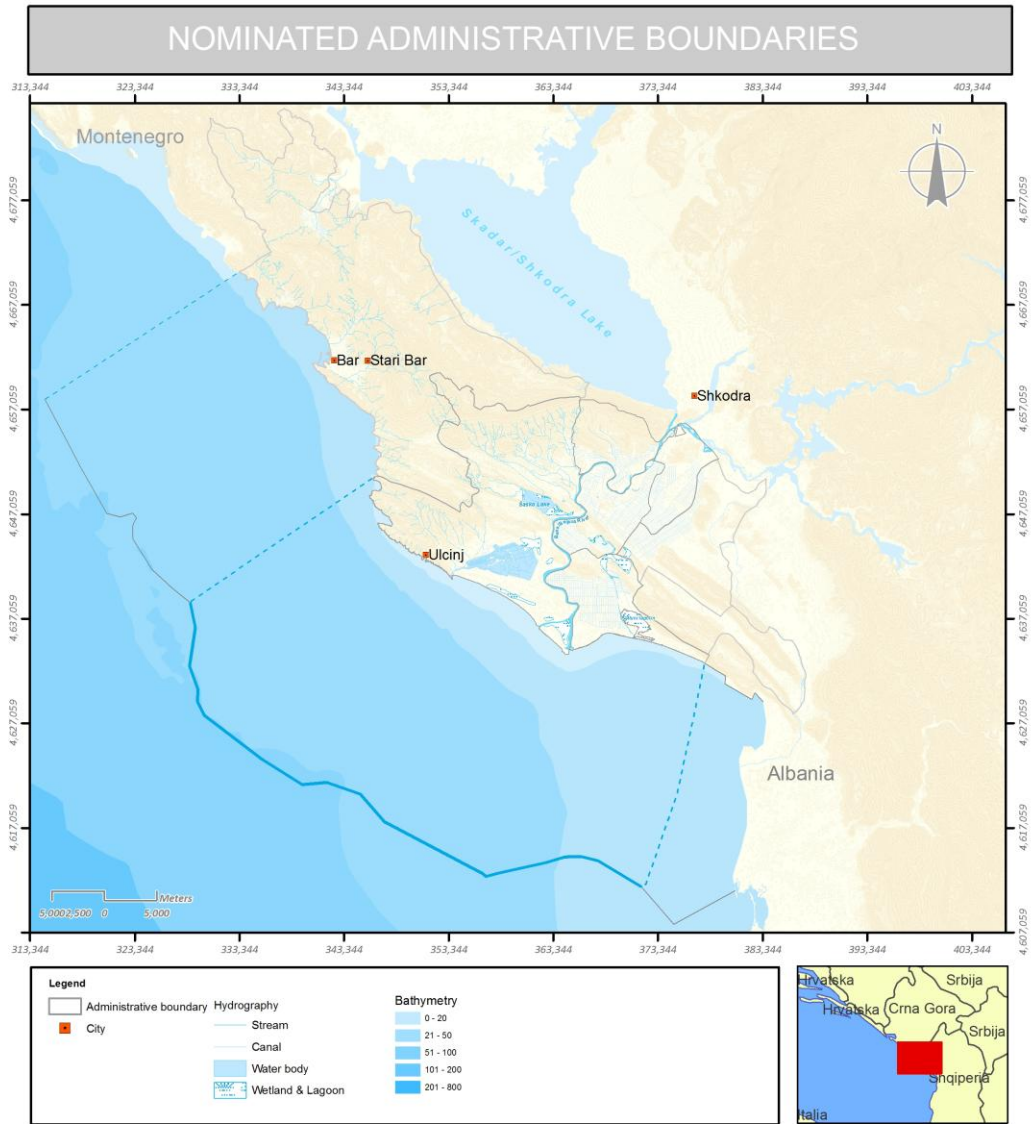
Slika 3: Kandidovane, šire prekogranične administrativne zone

olakšava analizu prirodnog i prostornog okruženja, uz raspoložive socioekonomske informacije. U Crnoj Gori, to obuhvata opštinu Ulcinj, dok u Albaniji obuhvata četiri komune u skadarskoj regiji (Ana e Malit, Berdise, Dajc i Velipoja). Obuhvaćen je i mali dio opštine Bar kao i dijelovi komuna Balldreni i Ri, Bushat i Rrethine i to oni dijelovi koji pripadaju slivu Bune/Bojane.

Granica morske zone povučena je u skladu sa procjenom primarnog uticaja površinskih vodenih

tokova na priobalne morske vode na osnovu nivoa saliniteta koji predstavlja referentnu mjeru za glavne uticaje kopnenih aktivnosti.

U Planu su utvrđena pitanja upravljanja povezana sa glavnim izazovima, kao i njihovi glavni uzroci koji se smatraju prioritetom na državnom i prekograničnom nivou i predložene mjere za njihovo rješavanje.

Slika 4: Ključna prekogranična zona

1.4

Upravljanje procesom izrade Plana

Osnovni zadaci ove faze su: koordinacija i uključenost ključnih subjekata iz raznih sektora, stručna podrška procesu i komunikacija između partnera. Za područje Bune/Bojane, ti mehanizmi obuhvataju sljedeće:

1. Uspostavljanje **Integrativne radne grupe (IRG)** čija je misija bila da Integriše aktivnosti vezane za metodologije, a posebno one vezane za Integralno upravljanje vodenim resursima uključujući upravljanje izdanima, kao i za Integralno upravljanje obalnim područjem s ciljem:

- sprovođenja analize pojedinačnih metodologija, mogućih stapanja i ishoda;
- saradnje u izradi Integrativnog metodološkog okvira kako bi se eksperimentalno primjenilo na Plan upravljanja Bunom/Bojanom;
- usmjeravanja i pružanja podrške odgovarajućim partnerima (UNESCO- IHP, GWP Med, PAP RAC) u implementaciji Plana upravljanja Bunom/Bojanom radi postizanja konsolidovanih rezultata;
- unaprijeđivanje IMO-a što bi omogućilo njegovu primjenu u nekom drugom dijelu Mediterana i šire.

2. Zajednički sastanci nacionalnih (albanskih i crnogorskih) i međunarodnih eksperata, s ciljem:

- predstavljanja ključnih nalaza
- utvrđivanja problematičnih aspekata i novonastalih pitanja

- usaglašavanja u vezi sa ključnim aspektima
- definisanja buduće mape puta i načina rada.

3. Održani su sastanci i konsultacije lokalnih grupa ključnih subjekata koje su činili eksperti, predstavnici lokalnih samouprava i centralnih vlada, lokalnih zajednica i NVO. Organizovane su dvije radionice ključnih subjekata na prekograničnom nivou:

- Na početku procesa, da bi se:
 - potvrdilo polazno stanje u vezi sa glavnim zajedničkim pitanjima utvrđenim u riječnom slivu i obalnom području kroz izvještaj o određivanju obima i sadržaja procjene;
 - razgovaralo o zajedničkoj viziji za upravljanje ovim područjem.
- Na kraju procesa, da bi se:
 - razgovaralo o nalazima iz Plana upravljanja i postigla saglasnost o budućim mjerama i prioritetnim aktivnostima potrebnim za poboljšanje stanja životne sredine, ekološkog i socioekonomskog stanja do 2030.
 - postigla saglasnost o najboljim načinima rada na poboljšanju prekograničnog upravljanja i saradnje između dvije zemlje.

Takođe je organizovan određen broj fokusiranih grupnih diskusija sa lokalnim zajednicama u ove dvije zemlje da bi se mapirala i istražila/analizirala viđenja ključnih subjekata u vezi sa pitanjima upravljanja u ovom području i načinima za njihovo rješavanje.

2. Analiza i budućnost

Osnovni zadaci ove faze: izgradnja osnova za buduće djelovanje utvrđivanjem ključnih problema kroz rigorozniju analizu, opis „stanja” i vjerovatne buduće trendove.

U kombinaciji sa gore prikazanim mehanizmima koordinacije procesa izrade Plana, postavljaju se temelji za buduću saradnju i implementaciju.

2.1 Analiza

Detaljna analiza trenutnog stanja, problema i pitanja ovog područja strukturirana je oko tematskih oblasti koje su detaljno razrađene u Dijelu B, Osnovne informacije. Ograničena dostupnost i mogućnost korištenja ovih podataka i informacija je pomenuta u prethodno navedenom opisu određivanja obima i sadržaja.

2.2 Sažetak analize

Uopšteno gledano, postoje nedostaci u nivou podataka i informacija u praktično svim oblastima politika zbog nedostatka kapaciteta za monitoring. Ovakva situacija se usložnjava političkom geografijom područja – koje je u nadležnosti dvije nacionalne vlade.

Ključni nalazi provedene detaljne analize razrađeni su u Dijelu B ovog dokumenta, a strukturirani su u sljedeće kategorije:

1. društvene i administrativne karakteristike
2. ekonomski potencijal
3. prirodna životna sredina i resursi (uključujući biodiverzitet i zaštićena područja, hidrologiju, hidrogeologiju, obalne i morske procese i određivanje vodenih tijela)
4. glavna pitanja i problemi uključujući
 - prirodna i hidromorfološka pitanja (uključujući klimatske promjene)
 - zagađenost i status vodenih tijela
5. socioekonomska i razvojna pitanja
6. institucionalni i pravni okvir

Ukratko, analizom su utvđene sljedeće bitne karakteristike područja, značajne za njegovo upravljanje:

Značaj vode

Hidrološki sistem ovog područja je od ključne važnosti za prirodne i socioekonomske procese i funkcije, Voda se može posmatrati kao „krvotok” prirode i ekonomije, a hidrološki sistem kao vaskularni sistem kojim se „prenose” pozitivni i negativni efekti koji omogućavaju interakciju između prirodnih, ekonomskih i prostornih komponenti, uključujući morsko područje. Zauzvrat, funkcije i procesi morskog područja utiču na kopneno područje.

Rijeka Bojana/Buna je kratka, ukupne dužine od samo 44 km. Ipak, njen značaj upravo je suprotan ovako kratkoj dužini. Sa prosječnim godišnjim proticajem od 20 km³, ovaj tok je treći po veličini riječni proticaj u evropskom Mediteranu nakon rijeka Rona i Po.

Razumijevanje različitih komponenti ovog hidrološkog sistema i interakcija između njih je ključno za njihovo održivo upravljanje.

Značajno pitanje odnosi se na procjenu opasnosti i rizika po podzemne vode; međutim sprovođenje sveukupne procjene tijela podzemnih voda trenutno nije moguće zbog odsustva svih potrebnih podataka. Međutim, postoje naznake da je došlo do pada u vodostaju podzemnih voda i – vjerovatno – do pogoršanja kvaliteta.

U vezi sa **standardima koje propisuje Okvirna direktiva o vodama Evropske unije** moguće je dati sljedeći sažetak nalaza; treba naglasiti da se do podataka korišćenih za karakterizaciju vodenih tijela uglavnom došlo u okviru projekta i da raspoložive serije podataka nisu dovoljne za utvrđivanje trendova kvaliteta:

- Biološki status površinskih vodenih tijela za koja su podaci bili raspoloživi je ocijenjen kao loš.

- Hemijski status Bune/Bojane je „niži od dobrog” zbog čega je njegov sveukupni status okarakterisan kao loš.
- U nekoliko slučajeva zabilježeno je zagađenje teškim metalima, dok su prosječne koncentracije nekih metala na jednoj ili više stanica uzorkovanja premašile granične vrijednosti Standarda kvaliteta životne sredine.
- Hemijski-fiziohemijski kvalitet Bune/Bojane se pogoršava od njenog izvora ka ušću, krećući se od umjerenog do slabog.
- Posebnu pažnju treba posvetiti rješavanju pitanja invazivnih vrsta.
- Ekološki kvalitet vode obalnog područja je klasifikovan kao loš.

Odnos između područja obuhvaćenog Planom i njegove šire zone sliva i mora

Buna/Bojana otiče iz Skadarskog jezera – najvećeg jezera na Balkanu - i dobija vodu iz drimskog sliva, a ukupna površina područja je oko 21.000 km². Hidrološki režim Drima je značajno izmjenjen zbog izgradnje kaskadnih brana. Zbog toga, tokom perioda visokog vodostaja, voda iz Drima utiče u Skadarsko jezero ili ograničava oticanje iz jezera što često uzrokuje poplave. Pored narušenog režima raspoređenosti i ravnoteže sedimenata nastaje kombinovani efekat zadržavanja sedimenata u branama i dolazi do povećanja erozije nizvodno od brana – što utiče na obalnu dinamiku na jedan kompleksan način. Pored toga, privredne djelatnosti i prirodni procesi (na primjer, struje) u obalnim vodama omogućavaju interakciju sa morskim područjima sjeverno, južno i zapadno od područja koje je predmet pažnje.

Neodrživo upravljanje čvrstim i tečnim otpadom vrši pritiske na prirodni sistem. Industrija i rudarstvo dovode do zagađenja slivova Drima i Skadarskog jezera što utiče i na slivove Bune/Bojane.

Klimatske promjene i rizici od nastanka opasnosti

Moguće klimatske promjene obuhvataju podizanje nivoa mora što će imati značajne posljedice,

naročito u obalnim uvalama i ušćima. Povećanje saliniteta može uzrokovati promjene u prirodi ekosistema. Postoji vjerovatnoća da će doći do povećanja ekstremnih štetnih događaja. Uvećan je rizik od poplava. Učestalost i intezitet poplava su se povećali – dva incidenta sa poplavama 2010. godine su najteža u posljednjih 80 godina – pri čemu je značajna šteta prčinjena objektima i poljoprivrednom zemljištu.

Uticaji socioekonomskih trendova

Demografski podaci površno prikazuju suprotstavljeni trend između dvije zemlje – odnosno pad u Crnoj Gori i rast u Albaniji. Međutim, albanski statistički podaci, zasnovani na upisu glasača, mogu zamaskirati trend iseljavanja koji se odnosi na nacionalni trend iseljavanja u urbana područja ili u inostranstvo u potrazi za boljim obrazovnim i ekonomskim prilikama.

Relativno visoka gustina naseljenosti u području obuhvaćenom Planom odražava opšti trend opadanja u ruralnim područjima u zaleđu. U okviru samog područja obuhvaćenog Planom, postoji jasan trend kretanja iz ruralnih područja u zaleđu ka obalnom pojasu. Ako se ne desi značajna promjena u ekonomskim i obrazovnim prilikama teško da će se ovi trendovi preokrenuti.

Iseljavanje, uz smanjenu industrijsku aktivnost, što je uglavnom posljedica prelaska na tržišnu ekonomiju, dovelo je do smanjenja antropogenih uticaja na životnu sredinu. Međutim, politička i ekonomska stabilnost dovela je do ponovnog pokretanja mnogih potencijalno zagađujućih industrijskih grana u uzvodnom području kao što su rudarstvo, proizvodnja đubriva i proizvodnja kože, kao i do posljedičnog povećanja broja stanovnika u urbanim područjima. Iako neki od ovih kapaciteta imaju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, u mnogim su ona u oronulom stanju.

Povećanje broja stanovnika tokom ljetnjeg perioda stvara snažan pritisak na obalno područje sliva Bune/Bojane. Oko 400.000 turista posjeti područje na godišnjem nivou, a u jeku ljetnje sezone broj stanovnika ovog područja poveća se za skoro 6,5 puta.

Urbanizacija i planiranje

Proces urbanizacije obalnih područja je intenziviran šezdesetih godina, a naročito poslije devedesetih. Trend urbanizacije u planskom području karakteriše novija ubrzana gradnja u uskom pojasu od 5 kilometara od obale koja je, uopšteno govoreći, linearna po svojoj prirodi i proteže se duž obale i puteva (litorizacija).

U Crnoj Gori postoji značajna koncentracija građevinskog zemljišta, urbanistički planovi predviđaju dovoljno građevinskog zemljišta da se na njemu naseli broj stanovnika koji je nekoliko puta veći od trenutnog. Jedan od rezultata takvog neodrživog planiranja je izuzetno raspršena gradnja koja dovodi do degradacije pejzaža.

Albansku gradnju karakteriše nepostojanje formalnih planova i protivpravna građevinska djelatnost tokom nedavnog građevinskog ubranog razvoja koji je započet devedesetih, posebno u obalnim područjima i urbanim centrima. Sprovođenje građevinskih kontrola i spora implementacija usvojenih prostornih planova su neadekvatni.

U nedostatku snažnog i djelotvornog sistema planiranja i smanjenja građevinskog zemljišta, može se očekivati da će stopa urbanizacije značajno da varira u skladu sa turističkim i spekulativnim tržišnim faktorima, a ne u skladu sa demografskim trendovima.

Prirodno okruženje/Biodiverzitet

Oskudnost podataka i informacija o biodiverzitetu, nizak nivo istraživanja i nepostojanje kontinuiranog i sistematičnog monitoringa značajni su problemi u planiranju i upravljanju. Međutim, područja od međunarodnog značaja izložena su značajnim prijetnjama. Skoro polovina močvarnih ptica u delti Bune/Bojane stavljena je na listu ugroženih vrsta na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou.

Sveukupno posmatrajući, na močvarnom zemljištu Bune/Bojane i Skadarskog jezera nalazi se 900-1000 biljnih vrsta i velikih populacija (oko 25,000) močvarnih ptica.

Preko 76% vrsta ptica u delti Bune/Bojane je migratorno; područje je značajan dio evropskih puteva migracije ptica koji prolaze iznad Balkana što ukazuje na njegov međunarodni značaj.

Ušće rijeke predstavlja rijedak primjer prirodne delte na istočnoj jadranskoj obali. Zajednički posmatrano, rijeke Buna/Bojana i Drim su od izuzetnog značaja kao migracioni putevi ptica, povezujući Skadarsko jezero sa Jadranskim morem.

Pritisici na divlje vrste ovog područja obuhvataju neodržive, zabranjene i destruktivne metode lova i ribolova. Sječa šuma i širenje pašnjaka doprinose kontinuiranoj degradaciji šuma. Došlo je do značajnog pogoršanja u stanju šume skadarskog hrasta. Što se tiče poljoprivrednog biodiverziteta, zbog uvođenja novih životinjskih i biljnih vrsta i sorti (stoka, usjevi, povrće itd.) došlo je do opadanja tradicionalnih lokalnih sorti.

Polu-prirodna staništa, kao što su obalske dine i močvare, izložena su značajnoj eroziji i fragmentaciji. Močvare na albanskoj strani su ugrožene usljed pretjeranog ispuštanje površinskih i podzemnih voda za potrebe navodnjavanja.

Uopšteno gledano, pored navedenih pritisaka postoji i nizak nivo svijesti građana o pitanjima životne sredine.

Turizam

Iako pokazuje rast, sveukupni ekonomski učinak turizma u ovom području se još uvijek smatra neadekvatnim, prevashodno zbog neiskorišćenosti raspoloživih smještajnih kapaciteta, dominantnosti rezidencijalnog oblika turizma i koncentracije turističkih djelatnosti u dva ljetnja mjeseca, odnosno u julu i avgustu.

Turističke djelatnosti, u kombinaciji sa drugim povezanim trendovima na obalnom području, dovele su do određenog broja neželjenih uticaja na područje obuhvaćeno Planom uključujući:

- gubitak, degradaciju i fragmentisanost prirodnih staništa, naročito priobalnih i močvarnih staništa.

- degradaciju pejzaža zbog izgradnje novih turističkih kapaciteta i infrastrukture.
- zagađenost morske i slatke vode zbog uvećanog ispuštanja zagađenih i neprečišćenih voda.
- narušenost, naročito u divljim prirodnim područjima u jeku ljetnje sezone.

Infrastruktura

Ionako neadekvatna infrastruktura u području obuhvaćenom Planom nije u potpunosti usklađena sa ubrzanom prostornom transformacijom. Ovo je, naročito u Albaniji, dovelo do djelimičnog ili čak potpunog odsustva infrastrukturnih usluga.

Putevi su u slabom stanju zbog neadekvatnog održavanja. Izražena zagušenja česta su tokom ljetnih mjeseci, posebno u Crnoj Gori.

Posebnu bojazan izazivaju sistemi vodosnabdijevanja. Izvori pijaće vode su nedovoljni za zadovoljenje tražnje koja je na vrhuncu tokom ljeta i prijete im rizik od kontaminacije.

Upravljanje otpadnim vodama nije održivo i dovodi do zagađenosti vode, a samim tim i do degradacije ekosistema i kontaminacije štetnim mikroorganizmima iz kopnenih i morskih životnih sredina zbog čega postoji rizik po ljudsko zdravlje.

Sistemi prikupljanja i odlaganja čvrstog otpada takođe izazivaju sličnu ozbiljnu bojazan u području obuhvaćenom Planom. Ekološki i estetski kvalitet riječnih obala i vodenih tijela je izuzetno pogoršan, uglavnom zbog izraženog bacanja otpada u riječne sisteme. Lokalne službe za prikupljanje su različite, počev od dobro organizovanih, naročito u Crnoj Gori, do nepostojanja istih u Albaniji gdje je uobičajeno protivpravno odlaganje pored puteva, u kanalima za odvodnjavanje i navodnjavanje. Postojeće deponije su neadekvatne i ne mogu efikasno da zadovolje tražnju, a same po sebi predstavljaju značajan izvor zagađenja. Ne postoji sistem za bezbjedno upravljanje opasnim otpadom.

Nedostatak investicija za infrastrukturu u posljednjim decenijama pogoršan je nekontrolisanom

gradnjom – trendom koji će se vjerovatno nastaviti. U Crnoj Gori može doći do napretka u sistemima zbrinjavanja čvrstog otpada i otpadnih voda zbog pristupanja EU i ispunjavanja uslova iz *Acquis communautaire*-a; Albanija se, takođe, nalazi na putu pristupanja EU što se može smatrati značajnim pokretačem investicija u Albaniji.

Institucionalni i pravni kontekst

I u Albaniji i u Crnoj Gori politike, zakoni i institucije ubrzano se mijenjaju, što je djelimično odgovor na uslove procesa pristupanja EU.

Uspostavljeni su mehanizmi koordinacije na visokom nivou za procese donošenja odluka u vezi sa slivom Drima, uključujući slivno područje Bune/Bojane; Koordinisana akcija za Drim (CORDA) uspostavljena je na osnovu Memoranduma o razumjevanju kojeg su potpisale zemlje koje pripadaju slivu Drima – kao i Albanija i Crna Gora - u novembru 2011. godine.

Nakon uspješne implementacije crnogorskog projekta CAMP-a (Program upravljanja obalnim područjem), upravljanje obalnim područjem dobija politički značaj koji je praćen organizacijom upravljačkog okvira za IUOP (usvajanje strategije za IUOP i uspostavljanje koordinacionih mehanizama). Pored toga, CORDA aranžman za Drim odnosi se i na obalno područje u obje zemlje. Međutim, upravljanju obalnim područjem, samom po sebi, treba pokloniti dodatnu pažnju u Albaniji – u skladu sa Protokolom o IUOP-u – možda kroz uspostavljanje koordinacionih struktura.

Postoji potreba za nadgradnjom kapaciteta na nacionalnom i lokalnom nivou, kao i za kampanjama podizanja svijesti i drugim inicijativama u cilju promjene postojećeg sprovođenja zakona i stope implementacije integrisanih pristupa u upravljanju obalnim i morskim ekosistemima.

Lokalne samouprave se ističu kao ključni dio institucionalnog okvira i zato je tu posebno potrebno jačanje.

3. Postavljanje vizije

Pored gore pomenute faze analize, neophodno je postaviti naširoko prihvaćenu viziju za područje obuhvaćeno Planom koja postavlja okvir za detaljne mjere.

Vizija koja je predstavljena u nastavku proistekla je iz sastanaka održanih između ključnih subjekata u ranoj fazi Plana, konsultacija sa ključnim nacionalnim ekspertima i Analize ključnih subjekata prikazane u Dodatku 2.

Budući izazov za uspjeh Plana leži u stvarnoj i smisljenoj integriranosti, odnosno u uspostavljanju sinergija i suštinskih veza između ključnih subjekata, kao i u prevazilaženju administrativnih barijera u rješavanju globalnih, regionalnih i lokalnih pitanja, dok je krajnji cilj postizanje održivog razvojnog puta.

Dosadašnje analize i konsultacije pomogle su u utvrđivanju ključnih ciljeva na osnovu kojih bi se mogla formulirati vizija. Ti ciljevi su navedeni u nastavku i zajedno predstavljaju moguću viziju za održivo prekogranično područje Bune/Bojane tokom perioda od 15 godina.

Uspostavljeni su resursi i postupci kako bi:

- **upravljanje prirodnim resursima na nacionalnom nivou postalo integriranije;**
- **područje Bune/Bojane u Crnoj Gori i Albaniji bilo primjer uspješne prekogranične saradnje u Jugoistočnoj Evropi koja obuhvata:**
 - **djelotvornu institucionalnu koordinaciju u obliku mehanizma/tijela za integrisano planiranje i upravljanje područjem Bune/Bojane, uz adekvatne kapacitete za**

podršku. Pitanja iz njegove nadležnosti bi mogla da obuhvate upravljanje cjelokupnim vodenim resursima ili njihovim dijelom, kao i ostalo: upravljanje prirodnim resursima, zaštitu biodiverziteta, smanjenje zagađenja i prilagođavanje klimatskim promjenama.

- **unaprijeđenu prekograničnu saradnju u oblasti ekonomije s ciljem da se izrade koordinisani razvojni programi u okviru kojih se koriste zajednički resursi.**

To će zauzvrat pomoći da se obezbjedi sljedeće:

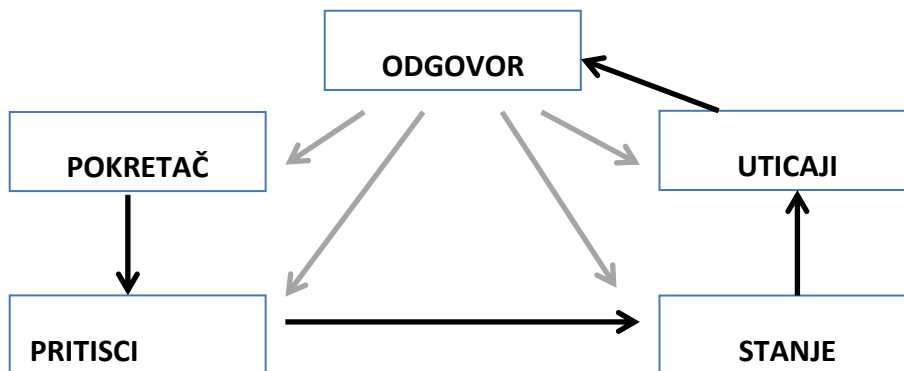
- **Infrastruktura ispunjava najviši odgovarajući standard za obezbjeđivanje održivog vodosnabdijevanja i upravljanja otpadom s ciljem poboljšanja zdravlja ekosistema i kvaliteta vode;**
- **Stvaranje uslova za zaštitu i unaprjeđenje visoke vrijednosti biodiverziteta ovog područja;**
- **Konkurentne prednosti regiona – prirodne i kulturne vrijednosti – iskorišćavaju se na održiv način kako bi se podržao visokokvalitetni turizam;**
- **Ekonomski i društveni standardi ovog područja približavaju se standardima EU;**
- **Gradnja je dobro planirana i regulisana, poštuju se prirodne i pejzažne vrijednosti;**
- **Područje je otporno na uticaje klimatskih promjena.**

Mjere prikazane u nastavku ovog Plana (poglavlje 6) su osmišljene da se pomogne u određivanju pravca u dostizanju gore opisane vizije.

4. Izrada Plana – utvrđivanje pokretača, pritisaka i uticaja

Da bi se strukturirala analiza kompleksne interakcije između tematskih područja i odgovora koji je direktno povezan sa Akcionim planom primjenjena je PPSUO metoda. PPSUO pruža sistematski uvid u način na koji, na primjer, društveni i ekonomski **pokretači** (*drivers*) kao što je atraktivnost obalnog područja u sinergiji sa slabim institucionalnim kapacitetima dovode do nastanka **pritisaka** (*pressures*) na životnu sredinu, kao što je neplanirana urbanizacija. **Stanje** (*state*) podrazumjeva kvantifikovani prikaz tog problema, na primjer udio gradnje bez komunalne

opremljenosti, broj bespravno sagrađenih objekata itd. To zauzvrat dovodi do nastanka **uticaja** (*impacts*) na ekosisteme, pejzaže i zagađenje vode, ili do **troškova** infrastrukturnih usluga. **Odgovor** (*response*) (ili nedostatak istog) može na primjer obuhvatiti mjere za unaprjeđenje propisa ili finansijske instrumente koji bi odvrćali od takve gradnje. Zauzvrat, ovi odgovori imaju uticaj na pokretačke snage, na pritiske, ili na stanje i uticaje. U stvarnosti ovi odnosi nisu tako linearni pokretači, pritisci, stanje i uticaji međusobno reaguju na kompleksan način uzajamno se preklapajući.

Slika 5: Ciklus PPSUO

Ključni nalazi ove analize rezimirani su u nastavku. (Okvirna tabela DPSIR-a za Bunu/Bojanu prikazana je u Dodatku 1).

Pokretači

Ključni pokretači uslova u ovom području mogu se grupisati u 12 opštih kategorija. Svi pokretači postoje i u Albaniji i u Crnoj Gori, međutim mogu postojati razlike u pogledu inteziteta i obima svakog od pokretača u objema zemljama:

1. Atraktivnost obale / Povećan obim gradnje

Prirodni kapital, a naročito atraktivnost, predstavlja osnovni pokretač gradnje. Obalna područja Albanije i Crne Gore su izložena intezivnom tržišnom pritisku

nastalom zbog gradnje stambenih i turističkih objekata tokom protekle dvije decenije. Gradnja se odvijala po stopama koje premašuju kapacitet uprava da ih adekvatno regulišu ili da pruže osnovne usluge.

2. Klimatska varijabilnost i promjene

Prema svim modelima, ovo područje spada u područja visoke osjetljivosti na klimatsku varijabilnost i promjene. Podizanje nivoa mora će vjerovatno imati značajne uticaje, naročito na obalne uvale i ušća. Zbog povećanja saliniteta može doći do preokreta u prirodi ekosistema. Vjerovatno će doći do porasta ekstremnih padavina.

Buna/Bojana i uzvodni tok sliva Donjeg Drima-Skadarskog jezera izloženi su visokom riziku od

poplava; može doći do povećanja rizika zavisno od nivoa na kojem klimatske primjene utiču na more.

3. Strukturne ekonomske slabosti i tranzicija tržišta

Ovo područje karakteriše jedna od najnižih stopa dohotka u Evropi³. To funkcioniše kao destimulans održivog korišćenje prirodnih resursa. Nadalje, ekonomije ovog područja su doživjele prelaz iz socijalizma ka slobodnom tržištu. Ulaganja u infrastrukturu, kao što su putevi, kanalizacione mreže i prečišćavanje, zaštita od poplava, otpad i voda je značajno smanjeno od perioda socijalizma.

4. Strukturna pitanja u sektoru poljoprivrede

Ovaj sektor u Albaniji karakteriše nedovoljna razvijenost, ukorijenjena strukturna pitanja od fragmentiranosti poljoprivrednog zemljišta do problema vezanih za vlasništvo i prelaska na tržišnu ekonomiju, dok je sistem navodnjavanja oronuo i potrebna su mu ulaganja. Ovaj sektor u Crnog Gori karakteriše napušteno poljoprivredno zemljište i prenamjena zemljišta iz poljoprivrednog u građevinsko.

5. Demografske promjene

Uprkos ubrzanom urbanizaciji područja preovlađuje demografski trend iseljavanja u urbana područja ili u inostranstvo radi boljih ekonomskih prilika. Ako se ne desi značajna promjena u ekonomskim i obrazovnim prilikama, ovaj trend teško da će se preokrenuti.

6. Razvojno planiranje i postavljanje prioriteta

U planiranju gradnje ne uzimaju se u obzir uzajamne veze prisutne u prirodnim sistemima što dovodi do opredjeljenja koja mogu biti suprotstavljena. Zahtjevni uslovi za urbanističku i turističku gradnju nisu usklađeni sa potrebom očuvanja prirodnih i pejzažnih vrijednosti područja čime se podri

potencijal za razvoj visokokvalitetnog turizma koji bi obezbjedio održivost rasta područja.

7. Pokretači u uzvodnom području

Urbanizacija u uzvodnom području i upravljanje namjenom zemljišta dovode do nastanka niza pritisaka, kao što je proizvodnja energije iz hidropotencijala. Uzvodna infrastruktura za eksploataciju hidropotencijala fokusirana je na proizvodnju maksimalne moguće količine električne energije. Pravila i prakse u upravljanju branama ne uzimaju u obzir rizik od nizvodnih poplavnih incidenata u slučaju ekstremnih meteoroloških uslova.

8. Politički i zakonodavni okvir

Regulatorni okvir politika ne može adekvatno da riješi pitanja održivosti. To se posebno odnosi na urbanizaciju jer je slab regulacioni okvir uglavnom posljedica nepostojanja finansijskih (poreskih) instrumenata i instrumenata zemljišne politike koji bi odvrćali od prekomjerne urbanizacije, prenamjene poljoprivrednog zemljišta u građevinsko i slično. Pored toga, u Albaniji nije jasno regulisano vlasništvo što dodatno onemogućava donošenje odluka o politikama koje bi bile usmjerene ka regulisanoj urbanizaciji.

9. Slabi institucionalni i tehnički kapaciteti

Implementaciju zakonodavstva koči preklapanje nadležnosti ili čak nepostojanje jasne povjerenosti poslova i fragmentiranost nadležnosti institucija i organa odgovornih za upravljanje različitim prostornim jedinicama (npr. opštine, riječni slivovi, zaštićena područja) i prirodnim resursima (zemljište, voda, šume itd.). Neefikasnost u komunikaciji i koordinaciji između različitih ministarstava i administrativnih tijela je takođe ozbiljno pitanje.

Kapacitet uprava, za upozorenja na poplave, sprovođenje hidrometeorološkog i monitoringa kvaliteta vode i bioloških uslova, je nizak, posebno na lokalnom nivou, u pogledu ljudskih, finansijskih i tehničkih resursa.

³ BDP po glavi stanovnika (2011.) u ovom području je nizak u poređenju sa prosjekom u EU (25.200 eura; Eurostat); naime, u Crnoj Gori je 2011. godine iznosio 5.211 eura, a u okrugu Skadar je procijenjen na 2.175 eura, što je najniži nivo u Albaniji.

Pored toga, u teritorijalnom planiranju nedostaju adekvatne naučno zasnovane informacije kako zbog nepostojanja podataka i/ili nepostojanja podataka u odgovarajućem formatu, tako i zbog nemogućnosti planera da tumače raspoložive podatke i da ih integrišu u proces planiranja.

10. Zastarjele ili neadekvatne infrastrukture

Osnovna infrastruktura, kao što su putna mreža i odlaganje otpada je zastarjela, slabo se održava ili ne postoji. Putevi su u lošem stanju i neadekvatno se održavaju.

11. Pristupanje EU

Proces pristupanja, i eventualno članstvo u EU, pokreću značajne promjene jer države nastoje da poštuju zakonodavstvo EU u oblasti životne sredine te dobivaju pristup sredstvima EU za ulaganje u infrastrukturu, ekonomski razvoj i drugo. Albaniji je dodijeljen status kandidata za članstvo u EU, dok je Crna Gora u procesu pregovora o pristupanju EU.

12. Nedovoljno podignuta svijest

Stanovnicima ovog područja nedostaju adekvatno obrazovanje i svijest da bi podržali razvojni preokret ka održivosti.

13. Prekogranična karakter područja

Područje Bune/Bojane je jedinstven prirodni sistem koji se proteže kroz dvije države. Trenutna prekogranična saradnju se koordiniše *ad hoc* a odnosi se na rješavanje pitanja poplava.

Pritisci i trenutno stanje

Kombinacija ovih pokretača stvara sljedeće pritiske:

1. Neodrživ teritorijalni/prostorni razvoj uključujući:

- **Nedovoljno regulisan urbani razvoj:** u protekom periodu došlo je do ubrzane gradnje, posebno u uskom pojasu od 5 km od obale, i ona je uglavnom linearnog karaktera i proteže se duž obale i puteva. Ubrzana gradnja počela je devedesetih, a pratila ju je neformalna (bespravna) gradnja. Kontrole su

neefikasne, a mehanizmi neadekvatni za sankcionisanje bespravno sagrađenih objekata. Pored toga, gradnju karakteriše nepoštovanje prirodnih i predionih vrijednosti.

- **Prekomjerno opredjeljivanje zemljišta za svrhu gradnje u Crnoj Gori:** u Crnoj Gori postoji pretjerana zastupljenost građevinskog zemljišta; u urbanističkim planovima je opredjeljeno dovoljno građevinskog zemljišta za naseljavanje broja stanovnika koji je nekoliko puta veći od postojećeg. Često takva situacija dovodi do raspršene gradnje koju ne prate adekvatne komunalne usluge (zbog previsokih infrastrukturnih troškova).
- **Nedostatak teritorijalnih planova u Albaniji:** nedostatak planiranja gradnje i sama izgradnja dovode do „anarhije” u gradnji jer se urbanizacija odigrava spontano i uz malo ograničenja.

2. Neodrživo upravljanje čvrstim otpadom

Sistemi za prikupljanje i odlaganje čvrstog otpada su neadekvatni, krećući se od relativno organizovanih u Crnoj Gori do problematičnih u Albaniji. U Crnoj Gori se otpad iz urbanih centara odlaže na sanitarnoj deponiji. U Albaniji je uobičajeno bespravno odlaganje čvrstog otpada pored puteva, kanala za odvodnjavanje i navodnjavanje; to može uticati na rijeke, podzemne vode i kvalitet morske vode. Neodrživo upravljanje čvrstim otpadom u uzvodnim oblastima takođe utiče na područje Bune/Bojane.

3. Neodrživo upravljanje otpadnim vodama

Značajne količine nitrata (N) i fosfata (P) nastaju iz otpadnih voda – iz opština u području Bune/Bojane i iz opštine Skadar. Pored toga, mogući izvor nutrijenata u podzemnim vodama je infiltracija iz septičkih sistema koji cure.

4. Neodržive poljoprivredne prakse

Postoji indikacija o neodrživoj upotrebi đubriva i pesticida. Pored toga, neodrživo se koristi i odlaže materijal koji se koristi za poljoprivrednu

proizvodnju kao što je plastika iz uzgoja u plastenicima. Postoje indikacije o prekomjernom isumpavanju vode za potrebe navodnjavanja. Voda iz malih jezera i močvara se koristi za navodnjavanje na albanskoj strani.

5. Uzgoj stoke

Postoje indikacije da je glavni izvor ukupnog N u slivu Bune/Bojane stočarstvo, i to nefarmski uzgoj domaćih životinja, uglavnom na albanskoj strani.

6. Režim vodotoka Drima

Na hidrologiju Bune/Bojane utiče režim vodotoka Drima kojeg regulišu kaskadne brane za proizvodnju energije iz hidropotencijala kojima se upravlja tako da se proizvodi maksimalna moguća količina električne energije.

7. Prekomjerno korištenje resursa podzemnih voda

Nema sistematskog monitoringa nivoa ili količine izvlačenja (korištenja) podzemnih voda. Međutim, vjerovatno je da se neki akviferi na obali (aluvijalni i kraški) prekomjerno eksploatišu o čemu svjedoči prisustvo slane vode u izvorštima kraških akvifera (na primjer, izvorište Gac) i u podzemnoj vodi korištenoj za navodnjavanje u Ulcinju i Baru.

Pored toga, projekcije budućih potreba za vodom za navodnjavanje i piće u obalnom području ukazuju da će u narednim godinama doći do sve veće eksploatacije resursa podzemnih voda.

Pored toga, takav razvojni trend dodatno povećava potrebu za korišćenjem vode tokom ljetnjih mjeseci čime se vrši pritisak na izvore pijaće vode (prevashodno na podzemne vode) koji su nedovoljni da se zadovolji tražnja u „jeku” sezone.

8. Visok unos sedimenata

Povećane količine sedimenata ulaze u sistem Bune/Bojane kroz pritoke Drima nizvodno od brana zbog erozije izazvane izvlačenjem šljunka i gubitkom biljnog pokrivača.

9. Slabo održavanje infrastrukture za poplave/odvodnjavanje

Prirodni sekundarni kanali Bune/Bojane koji su postojali u prošlosti u području delte su blokirani i zbog toga proticaj premašuje kapacitet glavnog (postojećeg) kanala. Pored toga, kanali za odvodnjavanje i strukture za sprječavanje poplava na albanskoj strani i nasipi na crnogorskoj strani su slabo održavani.

10. Neodrživo upravljanje šumama

Bespravna i štetna sječa, prekomjerno sakupljanje ogrijevnog drveta, nekontrolisana ispaša u kombinaciji sa slabim upravljanjem šumama doveli su do pogoršanja stanja šuma u Albaniji. Prenamjena zemljišta takođe direktno utiče na šume; prirodnim šumama duž morske obale prijeti ili su već oštećene gradnjom.

11. Neodrživo upravljanje u ribarstvu

Nedostatak kapaciteta za sprovođenje i neadekvatno regulisanje su doveli do nezakonitog ribolova i primjene ribarskih praksi koje su štetne po ekosisteme; pored toga, te prakse ometaju migracione puteve riba u Buni/Bojani.

12. Neodrživ zakonit i nezakonit lov

Problematično je i pitanje neodrživog zakonitog i nezakonitog lova; ovo drugo je uglavnom posljedica slabog kapaciteta za sprovođenje zakona. Postoje kršenja u vezi sa:

- nepoštovanjem statusa zaštite određenih područja, odnosno područja u kojima je uvedena zabrana lova kao što je Ulcinjska Solana koja predstavlja lokaciju od najvećeg značaja za migratorne vrste;
- nepoštivanjem perioda zabrane lova⁴.
- Naročito je problematična dozvola lova rijetkih i ugroženih ptica gnjezdarica kao što je oštrigar

⁴ Značajan korak koji je preduzela Albanija je bila potpuna zabrana lova u periodu mart 2014-mart 2016. godine.

tokom sezone gnježdenja, mali vranac, crvenonoga prutka, sabljarka itd.

Ključni statistički podaci – Stanje:

Uopšteno gledano, nedostatak kapaciteta za monitoring doveo je do nedostataka podataka i informacija u praktično svim oblastima politika. Međutim, sljedeći indikatori pružaju pregled trenutnog stanja u području:

- Značajne površine degradirane su neplaniranom (naročito u Albaniji), neformalnom (bespravnom) gradnjom niske estetske vrijednosti i građevinskog kvaliteta. U Albaniji je najmanje 60 % svih objekata bespravno sagrađeno (80% u Velipoji). U Crnoj Gori se 12,7% svih bespravno sagrađenih objekata u zemlji nalazi u Ulcinju.
- Raspršena izgradnja preko poljoprivrednog zemljišta i zemljišta sa visokim prirodnim vrijednostima.
- 7,5% područja u okviru 1 km od obalne linije u obalnom području Ulcinja i 10% albanskog obalnog područja je izgrađeno.
- 12% obalne linije je urbanizovano u crnogorskom području.
- Komunalna infrastruktura je nedovoljna: Sistemi za distribuciju pijaće vode nisu dovoljni da se zadovolji tražnja u jeku ljetnje sezone i prijeti im rizik od kontaminacije; sanitarno-higijenska infrastruktura je problematična; infrastruktura za čvrsti otpad je nedovoljna. Nema dovoljno saobraćaja, a putna mreža je slabog kvaliteta i loše se održava.
- Režim obalne dinamike je izmjenjen. U nekim dijelovima delte Bune/Bojane došlo je do erozije, a u drugim dijelovima do taloženja pijeska; u nekim dijelovima obale na ušću rijeke došlo je do povlačenja obalne linije za oko 500 m od 1936. i za oko 50 m tokom proteklih 20 godina.
- Takođe postoji erozija zemljišta koje se nalazi uz rijeku.
- Prirodni režim vodotoka Bune/Bojane je narušen.

- Prirodni režim kretanja sedimenata je narušen. Došlo je do smanjenja količine sedimenata za 13 puta; istovremeno, periodično se prima značajna količina sedimenata kroz pritoke Drima nizvodno od kaskadnih brana i uzvodno od Bune/Bojane.
- Eutrofikacija je prisutna u prelaznim i obalnim vodama.
- Biološki status površinskih vodenih tijela – u skladu sa Okvirnom direktivom o vodama – na svim stanicama za koje su podaci bili na raspolaganju je ocijenjen kao slab (prema analizi uzoraka uzetih tokom tri perioda uzorkovanja primjenom bioloških indikatora).
- Hemijski status Bune/Bojane - u skladu sa Okvirnom direktivom o vodama- je ocijenjen kao „umjeren”. Prisutna je zagađenost teškim metalima (prema analizi uzoraka uzetih tokom tri perioda uzorkovanja – serije podataka nisu dovoljne za utvrđivanje trendova); različiti elementi na različitim stanicama uzorkovanja su prekoračili granice propisane zakonodavstvom EU.⁵
- Povećani su nivoi koncentracije žive u Šaskom jezeru u Crnoj Gori. Koncentracija žive je prekoračila granicu i u uvali Viluni u Albaniji.
- Ekološki kvalitet - u skladu sa Okvirnom direktivom o vodama – obalne vode je klasifikovan kao „loš”.
- Postoji moguće smanjenje nivoa podzemnih voda i pogoršanje njihovog kvaliteta. Podaci o zagađenosti podzemnih voda su ograničeni, ali novija istraživanja na terenu ukazuju da je u nekim oblastima nivo nitrata u podzemnim vodama uveliko premašio onaj zastupljen u Bojani.
- Postoje indikacije o prodoru slane vode jer su visoke koncentracije hlora uočene u nekim izvorštima tokom ljetnjeg perioda u Crnoj Gori. Podaci o tome su ograničeni zbog nepostojanja

⁵ Živa na svim stanicama; Nikl u Dajcu i lijevom kraku Bojane; Kadmijum u Fraskanjelu i Olovo u Dajcu i Fraskanjelu.

redovnog i koordinisanog monitoringa na nacionalnom i prekograničnom nivou.

- Pejzažni kvalitet područja je degradiran. Ekološki i estetski kvalitet riječne obale je izuzetno pogoršan, uglavnom zbog bacanja značajne količine otpada uz i u rijeku.
- Nastala je degradacija (fragmentacija) obalnih staništa, prije svega dina na Velikoj Plaži i u dijelu Rrjolti. Došlo je do ozbiljnog pogoršanja (1994. godine) stanja u šumi skadarskog hrasta (*Quercus robur scutariensis*) u Štoju u pozadini Velike Plaže.
- Manje močvarne zone (u Albaniji) se smanjuju.
- Došlo je do gubitka rijetkih vrsta u vegetacijskom pojasu halofita (*slanjače, prim. prev.*)
- Procjenjuje se da je došlo do smanjenja populacije ptica za 10-20% - međutim, ne postoji program monitoringa kojim bi se provjerila ova procjena. Pogodnost delte Bune/Bojane za gniježđenje migratornih ptica je narušena. Tačne uticaje nije moguće procijeniti jer su podaci ograničeni zbog nepostojanja redovnog i koordiniranog monitoringa na nacionalnom i prekograničnom nivou.
- Ometena je migracija riba u Buni/Bojani.
- Došlo je do smanjenja ulova ribe u proteklih 25 godina za 20-80% zavisno od vrste (prema podacima Albanskog ribolovačkog udruženja).
- Neke lokalne (poljoprivredne) sorte i vrste su u opadanju i nestaju.
- Uvećani su rizici od poplava. Povećani su učestalost i intezitet poplava – dva poplavna incidenta 2010. godine su bila najteža u proteklih 80 godina. Pričinjena je značajna šteta domaćinstvima i poljoprivrednom zemljištu.
- Značajan je napredak u izradi novog zakonodavstva o upravljanju prirodnim resursima, uglavnom u skladu sa pravnom tekovinom EU. Međutim, u nekim slučajevima, novim zakonima nedostaju osnovni elementi kao što su značenja termina – usklađena sa zahtjevima EK–, precizno utvrđena prava i obaveze pravnih i fizičkih lica, postavljeni

standardi koje treba dostići i granične vrijednosti koje treba poštovati, a nisu utvrđene ni faze postupaka. Mnogi horizontalni zakoni su okvirni zakoni. Njima je potreban određen broj konkretnih i detaljnih dodatnih zakona i propisa kako bi bili primjenjivi i sprovodivi u praksi. Određeni koraci su načinjeni u izradi i usvajanju podzakonskih akata.

Uticaji na područje

- Zastupljena je opšta degradacija pejzaža zbog neplanirane, raspršene i ubrzane gradnje.
- Visoki troškovi infrastrukture zbog raspršene, nekontrolisane i ubrzane gradnje (često duž obale i puteva) doveli su do djelimičnog ili potpunog odsustva osnovnih infrastrukturnih usluga.
- Postojeće upravljanje čvrstim otpadom dovodi do vizuelnog zagađenja riječnih obala, kanala za odvodnjavanje i navodnjavanje, plaža i mora; prisutni su značajni rizici od zagađenja. Upravljanje tečnim otpadom dovodi do zagađenja kopna, slatke vode i mora. Postoje indikacije o smanjenom kvalitetu otpadnih voda što ugrožava ljudsko zdravlje. U nekim oblastima je smanjen kvalitet vode za kupanje.
- Prirodni kapital i resursi područja su pogoršani. Ekosistemi su degradirani u delti Bune/Bojane, kao i u močvarnim zonama što između ostalog dovodi do pogoršanja usluga ekosistema. Došlo je do značajnog gubitka biodiverziteta koncentrisanog u obalnom području; na primjer, značajan broj močvarnih ptica u delti Bune/Bojane je izložen prijetnji i stavljen na listu ugroženih vrsta na lokalnom, regionalnom i međunarodnom nivou. Broj ribljih vrsta u rijeci je opao. Došlo je do erozije zemljišta koje se nalazi neposredno uz rijeku.
- Ako se indikacije o opadanju nivoa podzemnih voda i prodoru slane vode u izdani pokažu tačnim, prijete rizici poljoprivredi koja koristi podzemnu vodu za svrhe navodnjavanja.
- Ekonomija je narušena, a samim tim i razvojni potencijali. Postoje komercijalne vrste koje se

više ne obrađuju. Gubitak atraktivnih prirodnih površina prijeti potencijalu za razvoj visokokvalitetnog turizma i stoga je poguban po ekonomski potencijal šireg područja.

Pogoršanje prirodnih resursa i narušenost prirodnih procesa stvorili su visok nivo neizvjesnosti u planiranju lokalnog ekonomskog razvoja. Takvi primjeri su narušena dinamika obalne linije koja dovodi do erozije nekih dijelova obalnog područja i ugrožava

infrastrukturu i ulaganja u turizam. Pored toga, intenzivna urbanizacija se često širi preko poljoprivrednog zemljišta tako dovodeći do njegovog sveukupnog smanjenja.

- Uvećani rizici od poplava zbog antropogenih pritisaka i uvećane mogućnosti za nastanak ekstremnih uslova izazvanih klimatskim promjenama predstavljaju prijetnju infrastrukturi, imovini i bezbjednosti ljudi.

5. Izrada Plana – Ciljevi Plana

Niže predstavljeni ciljevi Plana čine ključnu fazu integracije u procesu primjene IMO-a. U prethodnim fazama procesa utvrđen je sveobuhvatan skup problemskih pitanja, kompleksnih interakcija i preklapanja, čime je i raspon mogućih odgovora i mjera takođe veoma kompleksan.

Osam opštih ciljeva navedenih u nastavku predstavljaju destilaciju ovih pitanja u jedinstven skup prioriteta koji na najbolji način ispunjavaju sveukupnu integrisanu viziju Plana iz kojeg mogu proisteći konkretniji ciljevi i mjere koji predstavljaju odgovor na višestruka pitanja koja se prepliću. Sami ciljevi ukazuju da nijedan sektor ili politika sami ne mogu osigurati ostvarenje viziju.

Ciljevi Plana

I. Unaprijediti prekogranično upravljanje i saradnju

Iako je područje Bune/Bojane podijeljeno državnom granicom, ekosistem funkcionise kao jedan. Kako analiza pokazuje, mnogi od problema i pitanja mogu se bolje riješavati prekograničnom saradnjom. Slično tome, takva saradnja može da koristi i maksimalnom iskorišćavanju mogućnosti kao što je razvoj turizam. Da bi se poboljšala prekogranična saradnja i upravljanje, predviđa se sljedeće:

I.1 Uspostavljanje odgovarajućih mehanizama da se obezbijedi da relevantna pitanja od prekograničnog značaja (kao što su turizam baziran na kulturolnom i prirodnom nasljeđu, održivo korišćenje prirodnih resursa, zaštita životne sredine, prilagođavanje klimatskim promjenama i njihovo ublažavanje, sprečavanje rizika i upravljanje) budu razmatrana bilateralno i da se tako u odnosu na njih i djeluje. Uspostavljanje ovog mehanizma baziraće se na formalnom prekograničnom organizovanju korporacije o kojoj će pregovarati i oko koje će se saglasiti dvije zemlje. Uloga mehanizma za koordinaciju biće:

- da koordinira saradnju u prekograničnom području u oblasti održivog razvoja, zaštite sredine i upravljanja vodama;
- da pomaže saradnju sa drugim inicijativama i projektima u ovom području,
- da identifikuje značajne potrebe sa ciljem da se poboljša opšte stanje prekograničnog područja;
- da pomogne konsultacije među relevantnim vlastima sa ciljem da se definišu prekogranični programi i projekti koji imaju za cilj rješavanje problema o kojima postoji saglasnost;
- da koordinira realizaciju ciljeva Plana;
- da pruži tehničku pomoć lokalnim i nacionalnim ključnim akterima da poboljšaju kapacitete potrebne za jačanje prekogranične saradnje i ispunjavanje ciljeva Plana;
- da podrži izradu i realizaciju prekograničnih programa i projekata po svim bilateralnim sporazumima koji su relevantni za prekogranično područje;
- da poboljša vidljivost prekograničnog područja i poveća učestalost relevantnih ključnih aktera u svim relevantnim nacionalnim, regionalnim i međunarodnim forumima i organizacijama.

I.2 Jačanje saradnje kroz zajedničke akcije za upravljanje prekograničnim područjem, naročito kroz povećanu upotrebu odgovarajućih programa za finansiranje iz EU (i drugih), kao što su Instrument za pred-pristupnu pomoć (IPA II) 2014-2020 sa ciljem da se doprinese ekonomskom razvoju i smanjivanju neravnoteže među regionima.

I.3 Podizanje svijesti i poboljšanje komunikacije prirodnih i kulturnih vrijednosti, potencijalnih opasnosti i razvojnih mogućnosti područja Plana.

II. Podržati promjene politika na nacionalnom nivou

Iako fokus Plana jeste poboljšanje lokalnih (prekograničnih) prirodnih vrijednosti i razvojnih

mogućnosti, mnoga pitanja ostaju u području djelovanja nacionalnih i lokalnih vlasti, naročito prostorno planiranje. Obje zemlje su u procesu pristupanja EU i postoje mogućnosti za reformu politike. Stoga konkretni ciljevi Plana uključuju:

II.1. Promjenu i/ili poboljšanje nacionalnih propisa, te poboljšanje njihovog sprovođenja, pri čemu se prioritet daje sektorima korišćenja i potrošnje vode, zaštićenim područjima, upravljanju obalom, ribarstvu, lovstvu, upravljanju otpadom, vađenju pjeska i sl.

II.2 Poboljšanje sistema prostornog planiranja

III. Izgraditi i unaprijediti korišćenje znanja za upravljanje prekograničnim područjem –

Pokazalo se da je nedostatak ažuriranih i komparativnih podataka problem u procesu utvrđivanja održivih opcija upravljanja ili u praćenju uticaja opcija politike. Fokus će se staviti na konkretne ciljeve:

III.1 Uspostavljanje mehanizama posmatranja da bi se ocijenile i redovno ažurirale informacije o prirodnom okruženju i okruženju koje je izgradio čovjek. Ovi mehanizmi treba da imaju oblik zasebnih sistema monitoringa na nacionalnom nivou koji će međusobno saradivati i koristiti usaglašene parametre i tehnike za prikupljanje i analizu informacija. Usaglašeni (u smislu karakteristika i obima) minimalni skup podataka treba da se definiše u skladu sa međunarodnim standardima (npr. Okvirna direktiva o vodama, Konvencija iz Barselone, UNECE, EEA) i da bude zajednički objema zemljama.

III.2 Podrška integraciji naučnih podataka u proces planiranja.

III.3 Poboljšanje ljudskih i tehničkih kapaciteta lokalne uprave za implementaciju Plana.

IV. Poboljšati ekološki i hemijski status vodnih tijela

Voda je već opisana kao "krvotok" i prirode i ekonomije, a kvalitet podzemnih voda, rijeka i potoka i morske vode od centralnog je značaja za

budućnost ovog područja. Konkretni ciljevi uključuju:

IV.1 Poboljšati kvalitet površinskih voda u zaleđu i morske vode.

IV.2 Obezbijediti dostupnost vode dobrog kvaliteta za sve korisnike, uključujući ekosisteme i održivo korišćenje i potrošnju vode.

IV.3 Zadržati prirodan kvalitet i hidrološke uslove malih močvara

IV.4 Poboljšati stanje podzemnih voda u smislu kvaliteta i održati funkciju obalnog akvifera da bi se spriječio ili obrnuo trend salinizacije.

IV.5 Smanjiti eutrofikaciju i poboljšati ekološki kvalitet prelaznih i obalnih voda

V. Zaštiti i unaprijediti visoku vrijednost biodiverziteta područja

Visoka vrijednost biodiverziteta ovog područja ne može se osporiti, ali se ona nalazi pred mnogim izazovima. Njena zaštita i poboljšanje značajna su domaća i međunarodna odgovornost. Konkretni ciljevi obuhvataju:

V.1 Zaštititi i poboljšati biodiverzitet i prirodne vrijednosti prekograničnog područja Bune/Bojane.

V.2 Poboljšati upravljanje zaštićenim područjem.

V.3 Smanjiti i/ili eliminisati uticaje lova na biodiverzitet.

V.4 Promovisati održivo ribarstvo.

VI. Pomoći unaprijeđenje ekonomskog i društvenog blagostanja u ovom području

Ovo područje je među ekonomski najslabije razvijenim područjima u Evropi. Ekonomski problemi vezani su i sa lošom infrastrukturom i problemima životne sredine. Mogućnosti da se poboljša privreda i blagostanje lokalnog stanovništva direktno ili kroz poboljšanja životne sredine treba da budu u središtu procesa planiranja. Uzimajući u obzir prirodne vrijednosti područja, treba podsticati ekonomske aktivnosti koje se

baziraju na zaštiti prirode ili je podržavaju.
Konkretni ciljevi uključuju:

VI.1 Podršku ozelenjavanju ekonomskih djelatnosti.

VI.2 Promovisanje održivog ekonomskog razvoja planskog područja kroz turizam koji poštuje velike prirodne vrijednosti područja, vrednuje njeno prirodno i kulturno nasljeđe - maksimizirajući njegovu ekonomsku vrijednost za lokalne zajednice. Postizanje ovog cilja može da se ostvari realizacijom ciljeva i sa njima povezanih mjera koje utiču na razvoj turizma uključujući poboljšanje sanitarnih uvjeta, kvaliteta vode, biodiverziteta, zaštite i upravljanja otpadom. Međutim, paralelno treba razvijati mogućnost ovog područja da ugosti posjetioce u skladu sa prihvatljivim standardima.

VI.3 Poboljšati upravljanje otpadom u planskom području.

VII. Povećati otpornost planskog područja na uticaje klimatskih promjena i prirodnih katastrofa

Lokacija, topografija i zastarjela infrastruktura područja Bune/Bojane čini da je ono naročito osjetljivo na uticaje klimatskih promjena i na prirodne katastrofe kao što su poplave. Stoga konkretni ciljevi obuhvataju sljedeće:

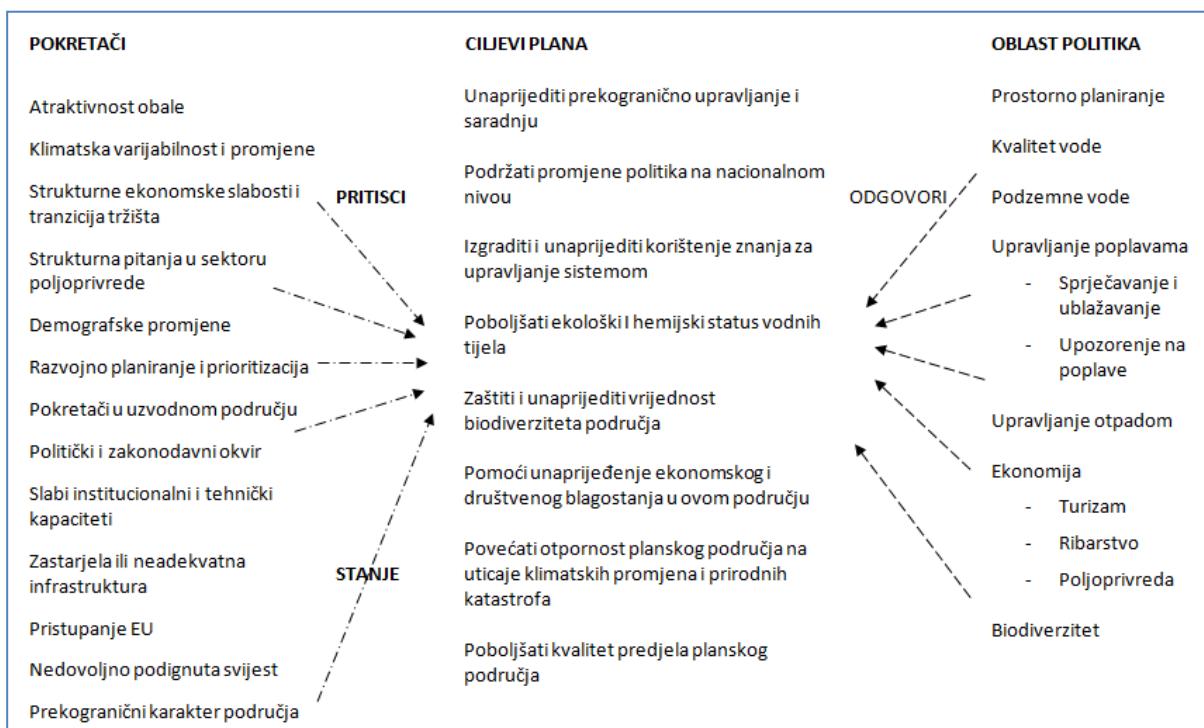
VII.1 Smanjiti rizike od poplava

VII.2 Zaštititi obalu koja je pod uticajem klimatskih promjena i prirodnih hazarda koji nastaju zbog neodrživog razvoja.

VIII. Poboljšati kvalitet predjela planskog područja

Radi se o području velike ljepote, što može postati resurs za budući ekonomski razvoj. Međutim, nedostatak djelotvornog prostornog planiranja ili njegovog sprovođenja i loše upravljanje otpadom podrivaju potencijal ovog ključnog kvaliteta.

Integrisanje mjera sa pokretačima i različite oblasti politika su prikazane u sljedećem dijagramu. (Slika 6).

Slika 6: Integrisanje pokretača u oblasti politika i odgovarajućih ciljeva i mjera za njihovo postizanje.

6. Realizacija vizije

Ovo je ključna faza u kojoj se osmišljena politika usmjerava ka postizanju promjene. Plan će primjeniti kombinaciju instrumenata politika, upravljačkih procesa i aktivnosti. Prednosti IUOP-a i IUVR-a su u njihovoj fleksibilnosti, prilagodljivosti lokalnim prilikama i operativnosti u cijelom nizu sektora i pitanja. IMO uzima ovu fleksibilnost kao narednu fazu integriranjem pristupa IUOP-a i IUVR-a u jedinstven skup mjera.

6.1 Mjere

Mjere su predložene radnje koje proističu iz prethodno navedenih ciljeva. U većini slučajeva predložene mjere su osmišljene na integriran način kako bi se ispunili višestruki ciljevi. Mjere uključuju i pokazatelje sprovedenosti kako bi se obezbjedile konstantne povratne informacije o uspješnosti njegove implementacije.

Mjere su predložene za period do 2030. godine, a njihovo sprovođenje je predviđeno na tri ključna nivoa:

- Nadnacionalnom, u smislu uspostavljanja zajedničkog upravljačkog okvira;
- Nacionalnom, u smislu predlaganja nekih ključnih izmjena regulacionog okvira, koji može olakšati sprovođenje mjera na lokalnom nivou; i
- Lokalnom, kao ključnom nivou sprovođenja.

Mjere su prikazane u nastavku, u tabelarnom obliku (mjere će biti uključene u tabele po oko konačne verzije; prijedlog mjera i aktivnosti dat je u posebnom dokumentu).

OPŠTI CILJ	1. UNAPRIJEDITI PREKOGRANIČNU SARADNJU I UPRAVLJANJE
POSEBNI CILJ	1.1 USPOSTAVITI ODGOVARAJUĆE MEHANIZME DA BI SE OBEZBJEDILO BILATERALNO RJEŠAVANJE RELEVANTNIH PITANJA OD PREKOGRANIČNOG ZNAČAJA
MJERE DO 2030.	1.1.1 Uspostaviti prekogranični Sporazum o saradnji, prihvatljiv svim stranama, u oblastima održivog razvoja, zaštite životne sredine i upravljanja vodnim resursima. Nacrt Sporazuma dat je u Prilogu 1 (na engleskom jeziku).
	1.1.2 Uspostaviti prekogranični koordinacioni mehanizam za upravljanje radi sprovođenja prekograničnog Sporazuma o saradnji, uključujući sprovođenje ciljeva iz Plana
POSEBNI CILJ	1.2 OJAČATI SARADNJU KROZ ZAJEDNIČKE AKTIVNOSTI U UPRAVLJANJU PREKOGRANIČNIM PODRUČJEM
MJERE DO 2030.	1.2.1 Izraditi zajedničke prekogranične programe i s njima povezane projekte na osnovu plana upravljanja područjem Bune/Bojane
POSEBNI CILJ	1.3 PODIĆI SVIJEŠT I UNAPRIJEDITI INFORMISANJE O PRIRODNIM I KULTURNIM VRIJEDNOSTIMA PODRUČJA OBUHVACENOG PLANOM, O MOGUĆIM PRIJETNJAMA KOJIMA JE ONO IZLOŽENO, KAO I O RAZVOJNIM MOGUĆNOSTIMA
MJERE DO 2030.	1.3.1 Izraditi zajednički materijal za Bunu/Bojanu u cjelini koji razjašnjava prirodno i kulturno nasljeđe i razvojne potencijale
	1.3.2 Organizovati kampanje podizanja svijesti o prirodnim vrijednostima i razvojnim potencijalima područja

OPŠTI CILJ	2. PODRŽATI IZMJENE POLITIKA NA NACIONALNOM(IM) NIVOU(IMA)
POSEBNI CILJ	2.1 IZMJENITI I/ILI UNAPRIJEDITI PROPIS(E) I NJIHOVO SPROVOĐENJE
MJERE DO 2030.	2.1.1 Preispitati domaće propise od značaja za upravljanje područjem Bune/Bojane i utvrditi oblasti koje je potrebno unaprijediti; prioritet treba dati sljedećim oblastima/sektorima: <ul style="list-style-type: none"> ▪ korišćenje i potrošnja vode ▪ zaštićena područja ▪ ribarstvo ▪ lov ▪ upravljanje otpadom ▪ imovinska prava (Albanija) ▪ izvlačenje šljunka i pijeska iz riječnog korita.
	2.1.2 Duž cijele obale uvesti zonu obalnog odmaka na osnovu odgovarajućeg propisa (u Albaniji)
POSEBNI CILJ	2.2 UNAPRIJEDITI SISTEM PROSTORNOG PLANIRANJA
MJERE DO 2030.	2.2.1 Utvrditi standarde za izradu prostorno planske dokumentacije i za praćenje implementacije
	2.2.2 Podržati sanaciju bespravno izgrađenih područja sa slabim kvalitetom životne sredine i pejzaža
	2.2.3 Spriječiti buduće aktivnosti koje mogu narušiti kvalitet izgrađenih područja
	2.2.4 Podržati uvođenje instrumenata zemljišne politike u svrhu destimulisanja neodrživih prenamjena zemljišta u svrhe poslovanja s nekretninama

OPŠTI CILJ	3. IZGRADITI I BOLJE KORISTITI OSNOVU ZNANJA O UPRAVLJANJU PREKOGRANIČNIM PODRUČJEM
POSEBNI CILJ	3.1 USPOSTAVITI MEHANIZME ZA PRAĆENJE KAKO BI SE PROCIJENILE I REDOVNO AŽURIRALE INFORMACIJE O STVORENOJ I PRIRODNOJ ŽIVOTNOJ SREDINI
MJERE DO 2030.	3.1.1 Unaprijediti i uskladiti sisteme za praćenje između dvije zemalje u vezi sa: <ul style="list-style-type: none"> ▪ kvalitetom zemljišta ▪ vodom, uključujući površinske i podzemne vode ▪ morskom vodom ▪ kvalitetom vazduha ▪ biodiverzitetom i prirodom, uključujući staništa i vrste od značaja za uspostavljanje nacionalnih Natura mreža ▪ procesima erozije i kretanjima nanosa ▪ prirodnim hazardima <p>Ugraditi elemente klimatskih promjena u sve komponente sistema za praćenje.</p>
	3.1.2 Uspostaviti (između dvaju zemalja) usklađen sistem za praćenje transformacije zemljišta
	3.1.3 Procijeniti – primjenom usklađenih metodologija –ranjivost područja u odnosu na: <ul style="list-style-type: none"> ▪ akviferi (zagađenost iz kopnenih izvora, prodor morske vode, poroznost stijena, sastav zemljišta itd.) ▪ ekosisteme (staništa, zaštićena područja itd.) ▪ poplave ▪ zemljište/plodnost ▪ stabilnost zemljišta ▪ šume ▪ uticaje klimatskih promjena
POSEBNI CILJ	3.2 PODRŽATI INTEGRISANJE NAUČNIH PODATAKA U PROCES (PROSTORNOG) PLANIRANJA
MJERE DO 2030.	3.2.1 Promovisati upotrebu procjene ranjivosti kao sredstva za optimizaciju namjene zemljišta
POSEBNI CILJ	3.3 UNAPRIJEDITI LJUDSKE I TEHNIČKE KAPACITETE LOKALNIH UPRAVA ZA IMPLEMENTACIJU PLANA
MJERE DO 2030.	3.3.1 Organizovati programe jačanja kapaciteta za lokalne funkcionere i tehnički kadar kako bi se omogućilo postizanje ciljeva iz Plana
	3.3.2 Nabaviti neophodnu opremu i infrastrukturu

OPŠTI CILJ	4. UNAPRIJEDITI EKOLOŠKI I HEMIJSKI STATUS VODENIH TIJELA
POSEBNI CILJ	4.1 UNAPRIJEDITI KVALITET KOPNENIH POVRŠINSKIH VODA I MORSKIH VODA
MJERE DO 2030.	4.1.1 Obezbjediti/unaprijediti sanitarnu infrastrukturu izgradnjom sistema za prečišćavanje otpadnih voda u području obuhvaćenom Planom, uključujući grad Skadar
	4.1.2 Primjeniti metode ekološke sanacije koje su komplementarne sa postrojenjima za prečišćavanje otpadnih voda radi podizanja kvaliteta vode; one mogu obuhvatiti sljedeće (lista nije konačna): biljni uređaji za prečišćavanje otpadnih voda (izgrađene močvare), obnavljanje riječne vegetacije, metode biološkog inženjeringa itd.
	4.1.3 Primjeniti najbolje poljoprivredne prakse
	4.1.4 Primjeniti Procjenu uticaja na životnu sredinu za aktivnosti koje mogu imati uticaj na kvalitet vode
POSEBNI CILJ	4.2. OBEZBJEDITI RASPOLOŽIVOST VODE DOBROG KVALITETA ZA SVE NAMJENE, UKLJUČUJUĆI ODRŽIVO KORIŠĆENJE I POTROŠNJU VODE
MJERE DO 2030.	4.2.1 Podržati izmjene politika u pravcu racionalnog i održivog korišćenja i potrošnje vode, prevashodno za navodnjavanje
POSEBNI CILJ	4.3 ODRŽATI PRIRODNI KVALITET I HIDROLOŠKE USLOVE MALIH MOČVARNIH PODRUČJA
MJERE DO 2030.	4.3.1 Smanjiti zahvatanje i potrošnju vode.
	4.3.2 Istražiti korisnost i izvodljivost upotrebe nekonvencionalnih vodenih resursa dobrog kvaliteta za obnavljanje močvarnih područja i punjenje akviferi, kao što je upotreba poplavnih voda i sivih voda (<i>kućna otpadna voda, prim. prev.</i>)
	4.3.3 Smanjiti koncentraciju teških metala koji ulaze u Šasko jezero i uvalu Viluni.
POSEBNI CILJ	4.4 UNAPRIJEDITI KVALITET PODZEMNIH VODA I ODRŽAVATI FUNKCIJE OBALSKIH AKVIFERI KAKO BI SE SPRIJEČILI ILI PREOKRENULI TREND OVI SALINIZACIJE
MJERE DO 2030.	4.4.1 Odrediti i sprovesti sanitarne zaštitne zone.
	4.4.2 Iskorijeniti nekontrolisano odlaganje i bacanje čvrstog otpada, uključujući mulj iz septičkih jama.
	<i>Vidjeti takođe u okviru ciljeva 4.2 i 4.3</i>

OPŠTI CILJ	5. ZAŠTITITI I UNAPRIJEDITI VISOKU VRIJEDNOST BIODIVERZITETA PLANSKOG PODRUČJA
POSEBNI CILJ	5.1 ZAŠTITITI I UNAPRIJEDITI BIODIVERZITET I PRIRODNE VRIJEDNOSTI PREKOGRANIČNOG PODRUČJA BUNE/BOJANE
MJERE DO 2030.	5.1.1 Unaprijediti status biodiverziteta u ekološki osjetljivim područjima (uključujući zaštićena područja)
	5.1.2 Procijeniti i vrjednovati usluge ekosistema u području i obezbjediti njihovo adekvatno integrisanje u sektorske politike
MJERE DO 2030.	5.1.3 Procijeniti stepen do kog su ekosistemi zavisni od resursa podzemnih voda i obezbjediti održiv nivo izvlačenja voda
POSEBNI CILJ	5.2 UNAPRIJEDITI UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA
MJERE DO 2030.	5.2.1 Uspostaviti nova zaštićena područja u Crnoj Gori, na temelju područja utvđenih prostorno-planskom dokumentacijom, (uključujući izradu studija zaštite) i postaviti upravljačke strukture za nova zaštićena područja kako bi se obezbjedio djelotvoran i funkcionalan upravljački sistem
	5.2.2 Unaprijediti mehanizme i kapacitete za praćenje i kontrolu biodiverziteta i prirode
MJERE DO 2030.	5.2.3 Uskladiti upravljačke ciljeve i mjere na nivou zaštićenih područja u dvjema zemljama
POSEBNI CILJ	5.3 SMANJITI I/ILI ISKORIJENITI UTICAJE LOVA NA BIODIVERZITET
MJERE DO 2030.	5.3.1 Podržati aktivnosti vezane za sprječavanje bespravnog lova
	5.3.2 Promovisati posmatranje ptica u području, kao dio usklađenih oblika ekoturizma u objema zemljama
MJERE DO 2030.	5.3.2 Obnoviti obalske šume duž Bune u Albaniji
POSEBNI CILJ	5.4 PROMOVISATI ODRŽIVO RIBARSTVO
MJERE DO 2030.	5.4.1 Unaprijediti praćenje i kontrolu ribljeg fonda
	5.4.2 Zaustaviti nezakoniti ribolov duž rijeke na albanskoj strani
MJERE DO 2030.	5.4.3 Uvesti održive ribarske prakse
MJERE DO 2030.	5.4.4 Omogućiti diverzifikaciju (ribarske) djelatnosti ribolovcima tokom perioda migracije vrsta u jezero, odn. perioda zabrane ribolova

OPŠTI CILJ	6. POMOĆI U POVEĆANJU EKONOMSKE I SOCIJALNE DOBROBITI ZAJEDNICA U PODRUČJU
POSEBNI CILJ	6.1 PODRŽATI OZELENJAVANJE PRIVREDNIH DJELATNOSTI
MJERE DO 2030.	6.1.1 Procijeniti potencijal zelenih poslova u planskom području
	6.1.2 Podići svijest o mogućnostima zelenog poslovanja
MJERE DO 2030.	6.1.3 Pokrenuti i kontinuirano razmjenjivati iskustvo i znanja o mogućnostima ozelenjavanja proizvodnih djelatnosti među lokalnim proizvođačima
POSEBNI CILJ	6.2 PROMOVISATI ODRŽIVI EKONOMSKI RAZVOJ PODRUČJA OBUHVAĆENOG PLANOM KROZ TURIZAM KOJI POŠTUJE VISOKE PRIRODNE VRIJEDNOSTI PODRUČJA, VALORIZUJE NJEGOVO PRIRODNO I KULTURNO NASLJEĐE – MAKSIMALNO UVEĆAVAJUĆI NJEGOVU EKONOMSKU VRIJEDNOST U KORIST LOKALNIH ZAJEDNICA
MJERE DO 2030.	6.2.1 Prepoznati Bunu/Bojanu kao jedinstvenu turističku „destinaciju“ i promovisati je u skladu sa bilateralnim sporazumom iz 2014. godine koji su potpisala ministarstva nadležna za sektor turizma obje zemlje
	6.2.2 Razviti kapacitet područja kako bi postalo održiva turistička destinacija na osnovu svojih prirodnih i kulturnih vrijednosti
POSEBNI CILJ	6.3 UNAPRIJEDITI UPRAVLJANJE OTPADOM U PLANSKOM PODRUČJU
MJERE DO 2030.	6.3.1 Unaprijediti tehničke kapacitete za redovno prikupljanje otpada i odgovarajuće deponovanje otpada na albanskoj strani
	6.3.2 Ukloniti urušene objekte; Ukloniti bačeni otpad od rušenja i sličan materijal

OPŠTI CILJ	7. POVEĆATI OTPORNOST PODRUČJA OBUHVAĆENOG PLANOM NA UTICAJE KLIMATSKIH PROMJENA I PRIRODNIH NEPOGODA
POSEBNI CILJ	7.1 SMANJITI RIZIK OD POPLAVA
MJERE DO 2030.	7.1.1 Među zemljama uspostaviti sistem koordinisanog prognoziranja poplava i ranog upozorenja
	7.1.2 Izraditi prekogranični plan upravljanja nepredviđenim poplavama
MJERE DO 2030.	7.1.3 Održavati postojeće infrastrukture uključujući nasipe, zaštitne zidove i prirodne zaštitne strukture uključujući šume na riječnoj i morskoj obali
MJERE DO 2030.	7.1.4 Obnoviti riječnu vegetaciju i primjeniti metode bioinženjeringa za unaprjeđenje odgovarajućih površina za privremene i trajne retencione bazene, kao što su pustopoljine
MJERE DO 2030.	7.1.5 Albanija treba da preispita mogućnost funkcionisanja brana kao multifunkcionalnih sistema (energija, navodnjavanje, privremeno i trajno zadržavanje vode tokom najviših vodostaja) primjenjujući standarde EU za ekološki prihvatljiv protok
POSEBNI CILJ	7.2 Zaštiti obalu na koju utiču klimatske promjene i prirodni hazardi koji nastaju kao posljedica neodrživog razvoja
MJERE DO 2030.	7.2.1 Utvrditi zone za proširenje odmaka u cilju unaprjeđenja prilagođavanja na klimatske promjene, posebno na podizanje nivoa mora.
	7.2.2 Smanjiti eroziju obale

OPŠTI CILJ	8. UNAPRIJEDITI KVALITET PREDJELA
POSEBNI CILJ	
MJERE DO 2030.	8.1 Mapirati karakteristike predjela planskog područja u skladu sa zahtjevima Evropske konvencije o predjelima.
	8.2 Promovisati standarde za unaprjeđenje kvaliteta predjela.
MJERE DO 2030.	8.3 Unaprjeđenje mreža za distribuciju električne energije.

6.2 Prioritetne aktivnosti

Akcioni plan obuhvata kratkoročne, prioritetne akcije do 2020., njihov nivo implementacije i moguće odgovorne institucije.

Akcije prikazane ovim planom ne predstavljaju iscrpnu listu svih mogućih akcija koje je potrebno sprovesti u sklopu neke mjere, već samo odabrane, prioritetne akcije čije ostvarenje je moguće u kratkom periodu i koje su ključne za cjelokupno ostvarenje mjera. Na osnovu stručne ocjene iz Albanije i Crne Gore, predviđen je inicijalni raspon budžeta za svaku aktivnost.

Inicijalna, ključna aktivnost odnosi se na pokretanje konsultacija i usaglašavanja oko odobrenja prekograničnog Sporazuma o saradnji, i s njim povezanog, formalnog uspostavljanja prekograničnog koordinacionog mehanizma. Nacionalna ministarstva dviju zemalja odgovorna za životnu sredinu (obalno područje) i upravljanje vodama trebaju biti nosioci ovog procesa, u saradnji s lokalnom opštinama. Inicijalna potrebna sredstva i tehnička podrška za provedbu ove aktivnosti može doći od međunarodnih organizacija ili iz tekućih međunarodnih projekata i programa.

Ovako uspostavljen proces, prije svega, usvajanje Sporazuma o saradnji, osnova je za pokretanje konkretnih projekata (na temelju prioriteta Plana) i osiguranje sredstava iz odgovarajućih međunarodnih programa finansiranja, ali i iz nacionalnih alokacija. Detaljni plan rada kao i podjela zadataka ključnim institucijama bit će usaglašena tokom procesa izrade prijedloga projekata. Kao i za prethodno, ministarstva dviju zemalja odgovorna za životnu sredinu (obalno područje) i upravljanje vodama te lokalne opštine trebaju biti nosioci procesa izrade projekata; potrebna tehnička pomoć može biti osigurana kroz uključivanje međunarodnih i nacionalnih stručnih institucija. Ipak, po osiguranju finansijskih sredstava za provedbu aktivnosti, predloženo je da uspostavljeni koordinacioni mehanizam bude koordinator i nosilac provedbe aktivnosti uz

odgovarajuće uključivanje lokalnih i stručnih institucija.

Predlog prioritetnih aktivnosti do 2020 dat u tabelarnom prikazu u nastavku.

MJERA 1.1.1: USPOSTAVITI PREKOGRANIČNI SPORAZUM O SARADNJI, PRIHVATLJIV SVIM STRANAMA, U OBLASTIMA ODRŽIVOG RAZVOJA, ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I UPRAVLJANJA VODNIM RESURSIMA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
1.1.1.1 Organizovati konsultacije radi pregovaranja i usaglašavanja oko prekograničnog Sporazuma o saradnji (Sporazum).	3.500 – 8.000	Organizovani konsultativni sastanci Formalno odobren prekogranični Sporazum o saradnji (<i>Sporazum</i>) za plansko područje
1.1.1.2 U završnoj fazi konsultacija preduzeti neophodne zvanične korake kako bi obje zemlje formalno odobrile obostrani Sporazum o saradnji		

MJERA 1.1.2: USPOSTAVITI PREKOGRANIČNI KOORDINACIONI MEHANIZAM ZA UPRAVLJANJE RADI SPROVOĐENJA PREKOGRANIČNOG SPORAZUMA O SARADNJI, UKLJUČUJUĆI SPROVOĐENJE CILJEVA IZ PLANA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
<p>1.1.2.1 Organizovati proces konsultacija u objema zemljama, uključujući konsultacije s lokalnim organima, koji će se sastojati iz sljedećih koraka:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sprovesti studiju izvodljivosti kako bi se utvrdile mogućnosti za uspostavljanje upravljačkog okvira u prekograničnom području Bune/Bojane (području obuhvaćenom Planom). Cilj je da se definiše i uspostavi koordinacioni mehanizam za upravljanje, pritom uzimajući u obzir potrebu da se obezbjedi veza ili sinergija sa postojećim koordinacionim mehanizmima u objema zemljama kao što su komisija za Skadar/Shkoder, koordinacioni mehanizam za integralno upravljanje obalnim područjem (IUOP) u Crnoj Gori itd. ▪ Sačiniti detaljnu mapu puta za uspostavljanje najprikladnijeg prekograničnog koordinacionog mehanizma za upravljanje. Predvidjeti uključivanje lokalnih organa u rad mehanizma ▪ Ako je moguće, i ako su zemlje saglasne, studija izvodljivosti treba da uzme u obzir scenario kojim se revitalizuje i proširuje sporazum za Skadar/ Shkoder između Albanije i Crne Gore tako da se obuhvati i područje Bune/Bojane i da se proširi nadležnost Komisije za Skadar/ Shkoder tako da se obuhvati i područje Bune/Bojane, kao i širi skup prioriteta prekogranične saradnje. ▪ Preduzeti neophodne korake za pokretanje procesa kojim se formalno uspostavlja operativan i finansijski održiv koordinacioni mehanizam. 	46.500 – 110.000	Organizovani konsultativni sastanci Uspostavljen Koordinacioni upravljački mehanizam

MJERA 1.2.1: IZRADITI ZAJEDNIČKE PREKOGRANIČNE PROGRAME I S NJIMA POVEZANE PROJEKTE NA OSNOVU PLANA UPRAVLJANJA PODRUČJEM BUNE/BOJANE		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
1.2.1.1 Izraditi i uputiti u proceduru dobijanja saglasnosti zajedničke prekogranične prijedloge projekata za područje Bune/Bojane	85.000 – 100.000	Izrađeni prijedlozi prekograničnih projekata
1.2.1.2 Obezbjediti tehničku podršku institucijama koje će sprovesti prekogranične projekte za ovo područje. Obezbjediti da zemlje daju potreban finansijski doprinos.		

MJERA 1.3.1: IZRADITI ZAJEDNIČKI MATERIJAL ZA BUNU/BOJANU U CJELINI KOJI RAZJAŠNJAVA PRIRODNO I KULTURNO NASLJEĐE I RAZVOJNE POTENCIJALE		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
1.3.1.1 Izraditi i održavati zajednički vebisaj za cjelokupno područje	22.000 – 40.000	Izrađen promotivni materijal
1.3.1.2 Izraditi komunikacionu strategiju		Izrađena komunikaciona strategija

MJERA 1.3.2: ORGANIZOVATI KAMPANJE PODIZANJA SVIJESTI O PRIRODNIH VRIJEDNOSTIMA I RAZVOJNIM POTENCIJALIMA PODRUČJA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
1.3.2.1 Na oba jezika izraditi materijal za svrhu informisanja i podizanja svijesti o značaju ovog područja i ulozi koordinacionog mehanizma (koji može biti uspostavljen u području)	50.000 – 90.000	Broj ljudi uključenih u događaje Organizovane relevantne kampanje/događaji
1.3.2.2 Organizovati zajedničke, prekogranične i lokalne proslave, uzimajući u obzir postojeće, kao što su Dan Skadarskog jezera, proslava Dana mediteranske obale (www.coastday.org) itd.		

MJERA 2.1.1: PREISPITATI DOMAĆE PROPISE OD ZNAČAJA ZA UPRAVLJANJE PODRUČJEM BUNE/BOJANE I UTVRDITI OBLASTI KOJE JE POTREBNO UNAPRIJEDITI		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
2.1.1.1 Sprovesti analizu domaćih propisa, i s tim u vezi, obaviti konsultativni proces da bi se utvrdili nedostaci u vezi sa sprovođenjem ciljeva iz Plana za područje Bune/Bojane, prevashodno u pogledu zahtjeva iz Protokola o IUOP-u i Okvirne direktive o vodama	20.000 – 50.000	Utvrđeni i uklonjeni nedostaci u propisima i politikama Realizovan konsultativni proces između relevantnih zainteresovanih strana u vezi sa predloženim izmjenama propisa
2.1.1.2 Predložiti neophodne izmjene zakonodavstva, i ako je moguće, izmjene u funkcionisanju implementacionih mehanizama (posebno u radu inspekcijskog nadzora)		

MJERA 2.1.2: DUŽ CIJELE OBALE UVESTI ZONU OBALNOG ODMAKA NA OSNOVU ODGOVARAJUĆEG PROPISA (U ALBANIJU)		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
2.1.2.1 Sprovesti procjenu mogućnosti primjene obalnog odmaka kao i smjernice za njegovo spovođenje (u Albaniji; sličan dokument za Crnu Goru već postoji)	20.000 – 50.000	Izrađena analiza procjene mogućnosti primjene obalnog odmaka u Albaniji, s odgovarajućim preporukama Realizovan konsultativni proces
2.1.2.2 Predložiti neophodne izmjene zakonodavstva vezane za obalni odmak; sprovesti neophodne konsultacije		
2.1.2.3 Ako je moguće, predložiti neophodne izmjene u vezi sa utvrđivanjem zona zabrane gradnje u odgovarajućim prostornim planovima		

MJERA 2.2.1: UTVRDITI STANDARDE ZA IZRADU PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE I ZA PRAĆENJE IMPLEMENTACIJE		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
2.2.1.1 Izraditi tehničke smjernice za obavezan sadržaj, kriterijume i postupke za izradu prostornih planova posebno prilagođenih specifičnim uslovima i potrebama Albanije i, gdje je primjenjivo, Crne Gore. Smjernice treba da daju uputstva za upotrebu procjene ranjivosti kao sredstva za integrisanje prirodnih i pejzažnih vrijednosti u prostorno planiranje. <i>Smjernice treba testirati kroz njihovu pilot primjenu (vidjeti aktivnost 3.2.1.1).</i>	30.000 – 45.000	Izrađene tehničke smjernice za Albaniju i Crnu Goru Kontinuirano organizovani programi obuka
2.2.1.2 Organizovati obuku za državne (i lokalne) organe nadležne za prostorno planiranje u vezi sa implementacijom smjernica i primjenom informacionih tehnologija u procesu prostornog planiranja		

MJERA 2.2.2: PODRŽATI SANACIJU BESPRAVNO IZGRAĐENIH PODRUČJA SA SLABIM KVALITETOM ŽIVOTNE SREDINE I PEJZAŽA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
2.2.2.1 Izraditi smjernice za sanaciju bespravno izgrađenih područja i područja degradiranih predionih vrijednosti uslijed neprikladnih praksi u gradnji (uzimajući u obzir aktivnost 2.2.1.1); uključiti moguće modele sanacije	50.000 – 120.000	Izrađene smjernice Pilot projekat realizovan
2.2.2.2 Sprovesti bar jedan pilot projekat sanacije na lokaciji koja se nalazi u okviru građevinskih zona (planskog područja).		

MJERA 2.2.3: SPRIJEČITI BUDUĆE AKTIVNOSTI KOJE MOGU NARUŠITI KVALITET IZGRAĐENIH PODRUČJA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
2.2.3.1 Organizovati kampanje podizanja svijesti kako bi se ojačala uključenost civilnog društva u sprječavanje bespravne gradnje.	5.000 – 30.000	Broj organizovanih događaja za podizanje svijesti

MJERA 2.2.4: SUPPORT THE INTRODUCTION OF LAND POLICY INSTRUMENTS FOR DISCOURAGING UNSUSTAINABLE LAND CONVERSIONS FOR REAL-ESTATE BUSINESS		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
2.2.4.1 Analizirati primjenu i efikasnost postojećih zemljišnih politika u Albaniji i Crnoj Gori	40.000 – 100.000	Izrađeni Prijedlozi instrumenata zemljišne politike. Organizovan konsultativni proces između relevantnih zainteresovanih strana Demonstrirana primjena instrumenata zemljišne politike u sistemu prostornog planiranja na nacionalnom nivou.
2.2.4.2 Na osnovu rezultata analize, sačiniti prijedloge i tehničke smjernice za unapređenje zemljišne politike		
2.2.4.3 Demonstrirati, na izabranim lokacijama prekograničnog područja Bune/Bojane, primjenu odgovarajućeg(ih) instrumenta(ata) zemljišne politike kako bi se dao doprinos održivosti sistema prostornog planiranja u Albaniji i Crnoj Gori		

MJERA 3.1.1: UNAPRIJEDITI I USKLADITI SISTEME ZA PRAĆENJE IZMEĐU DVIJE ZEMALJE		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
3.1.1.1 Sačiniti program za praćenje kvaliteta voda (vidjeti prijedlog programa u Dodatku). Preispitati postojeće sisteme za praćenje i riješiti postojeće nedostatke	75.000 – 500.000	Uspostavljena odgovarajuća infrastruktura i programi za praćenje
3.1.1.2 Angažovati nacionalne institucije nadležne za hemijske i biološke analize i, gdje je prikladno, istraživačke ustanove u među-laboratorijska ispitivanja koristeći pritom referentne materijale i standardizovane metode za među-kalibraciju i praćenje		Obučeni kadar Organizovani kursevi obuka
3.1.1.3 U saradnji sa nadležnim i relevantnim nacionalnim institucijama izraditi i implementirati lokalne indekse i/ili metriku za klasifikaciju ekološkog statusa površinskih voda.		Uspostavljeni lokalni indeksi klasifikacije ekološkog statusa
3.1.1.4 Unaprijediti i uskladiti detaljne mape staništa	40.000 – 50.000	Izrađena mapa staništa
3.1.1.5 Sprovesti istraživanja početnog stanja (inventar) radi utvrđivanja kvaliteta i vrste šumskog područja		Izrađen inventar kvaliteta i vrste šumskog područja

MJERA 3.1.2: USPOSTAVITI USKLAĐEN SISTEM ZA PRAĆENJE TRANSFORMACIJE ZEMLJIŠTA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
3.1.2.1 Definisati odgovornosti koordinacionog mehanizma u pogledu upravljanja prostornim podacima o području	55.000 – 100.000	Uspostavljen sistem za praćenje transformacije zemljišta, uključujući set pokazatelja (indikatora)
3.1.2.2 Usaglasiti se oko korišćenja međusobno kompatibilnih GIS sistema te dogovoriti protokole razmjene prostornih podataka		
3.1.2.3 Usaglasiti se oko formata i sadržaja prioriternih GIS slojeva za praćenje transformacije zemljišta. Tu je poželjno uključiti sljedeće: <ul style="list-style-type: none"> ▪ izgrađene površine ▪ planirane urbanističke zone (građevinske površine, turističke i industrijske zone) ▪ urbanizovano prirodno zemljište (poljoprivredno i šumsko) – tzv. prenamjena zemljišta 		
3.1.2.4 Sprovesti analizu početnog stanja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ izgrađenih površina ▪ planiranih namjena zemljišta ▪ prenamjene zemljišta 		
3.1.2.5 Definisati i primjeniti sistem indikatora za praćenje procesa transformacije zemljišta, uključujući procenete: <ul style="list-style-type: none"> ▪ izgrađenih površina ▪ građevinskih površina cijelog područja ▪ izgrađene morske obale ▪ građevinskog područja unutar zone od 1000 metara od obale ▪ izgrađenog područja unutar 1000 metara ▪ prirodne površine (poljoprivredne, šumske i ostale) planirane za gradnju i već izgrađene 		

MJERA 3.1.3: PROCIJENITI – PRIMJENOM USKLAĐENIH METODOLOGIJA –RANJIVOST PODRUČJA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
3.1.3.1 Na osnovu raspoloživih podataka, usaglasiti se oko zajedničke metodologije za izradu procjene ranjivosti, uključujući odabir prioriternih tema	30.000 – 50.000	Završena procjena (analiza) ranjivosti
3.1.3.2 Sprovesti procjenu ranjivosti u prekograničnom području Bune/Bojane		

MJERA 3.2.1: PROMOVISATI UPOTREBU PROCJENE RANJIVOSTI KAO SREDSTVA ZA OPTIMIZACIJU NAMJENE ZEMLJŠTA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
3.2.1.1 Demonstrirati upotrebu procjene ranjivosti na najmanje jednom prostorno planskom dokumentu (prilagoditi njegove rezultate potrebama prostornog plana). Poželjno je da se ovo primjeni u Albaniji, u detaljnom teritorijalnom planu za zaštićeno područje Bune	30.000 – 50.000	Izrađene tehničke smjernice Upotreba procjene ranjivosti demonstrirana na odabranom prostornom planu Organizovane obuke s prostornim planerima i lokalnim organima
3.2.1.2 Podići svijest prostornih planera i lokalnih organa o koristima od primjene ovog metoda		
3.2.1.3 Razmjeniti iskustva stečena u primjeni ovog metoda u Crnoj Gori tokom izrade		

MJERA 3.3.1: ORGANIZOVATI PROGRAME JAČANJA KAPACITETA ZA LOKALNE FUNKCIONERE I TEHNIČKI KADAR KAKO BI SE OMOGUĆILO POSTIZANJE CILJEVA IZ PLANA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
3.3.1.1 Sprovesti analizu potreba za obukama	30.000 – 50.000	Utvrđene potrebe za obukama Organizovani kursevi obuka
3.3.1.2 Na osnovu analize, organizovati niz obuka i radionica. Između ostalog, organizovati obuke sa sljedećim temama: <ul style="list-style-type: none"> ▪ upotreba GIS-a i drugih sredstava za planiranje ▪ prostorno planske metodologije, procesi i slično (vidjeti aktivnost u vezi sa ovim) ▪ participativno planiranje. 		

MJERA 3.3.2: NABAVITI NEOPHODNU OPREMU I INFRASTRUKTURU		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
3.3.2.1 Obezbjediti najmanje jednu širokopojasnu tačku visokog kapaciteta u svakoj komuni/opštini.	55.000 – 100.000	Obezbeđena oprema
3.3.2.2 Obezbjediti neophodnu kompjutersku opremu		
3.3.2.3 Uspostaviti centralni server za pohranu podataka		

MJERA 4.1.1: OBEZBJEDITI/UNAPRIJEDITI SANITARNU INFRASTRUKTURU IZGRADNJOM SISTEMA ZA PREČIŠĆAVANJE OTPADNIH VODA U PODRUČJU OBUHVAĆENOM PLANOM, UKLJUČUJUĆI GRAD SKADAR		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
4.1.1.1 Preduzeti potrebne aktivnosti za izgradnju prioritetnih sistema za prečišćavanje otpadnih voda na mjestima na kojima se nalaze najveći izvori zagađenja, kao što je grad Skadar. Primjeniti Procjenu uticaja na životnu sredinu	200.000 – 400.000	Usaglašeni prioriteti za uvođenje sistema za prečišćavanje otpadnih voda Pripremljeni dokumenti za njihovo instaliranje Opredijeljena sredstva za njihovu implementaciju Urađena studija uticaja na životnu sredinu (stopa) Unaprijeđeni parametri ekološkog i hemijskog statusa svakog vodenog tijela na godišnjem nivou

MJERA 4.1.2: PRIMJENITI METODE EKOLOŠKE SANACIJE KOJE SU KOMPLEMENTARNE SA POSTROJENJIMA ZA PREČIŠĆAVANJE OTPADNIH VODA RADI PODIZANJA KVALITETA VODE		
MJERA 4.1.3: PRIMJENITI NAJBOLJE POLJOPRIVREDNE PRAKSE		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
4.1.2.1 Obezbjediti finansijsku i tehničku podršku poljoprivrednim proizvođačima u vezi sa primjenom metoda ekološke sanacije da bi se riješilo pitanje difuznog zagađenja	100.000 – 150.000	Organizovane radionice Opredijeljena sredstva za održive prakse poljoprivrednika Koncentracije zagađujućih materija su ispod propisanih (obaveznih) nivoa
4.1.3.1 Raditi sa poljoprivrednim proizvođačima (jačanje kapaciteta) u sljedećim oblastima: <ul style="list-style-type: none"> ▪ korišćenje komposta iz otpada domaćinstava kao đubriva ▪ primjena mjera eko-sanacije ▪ održive i ekološke poljoprivredne prakse ▪ razumijevanje usluga koje mogu dobiti od nadležnih institucija 		
4.1.3.2 Unaprijediti saniranje otpada iz stočarstva		

MJERA 4.2.1: PODRŽATI IZMJENE POLITIKA U PRAVCU RACIONALNOG I ODRŽIVOG KORIŠĆENJA I POTROŠNJE VODE, PREVASHODNO ZA NAVODNJAVANJE		
MJERA 4.3.1: SMANJITI ZAHVATANJE I POTROŠNJU VODE. SMANJITI GUBITKE VODE U DISTRIBUCIONIM SISTEMIMA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
4.3.1.1 Uspostaviti katastar korišćenja vode	200.000 – 250.000	<p>Uspostavljen katastar korišćenja i praćenja potrošnje vode</p> <p>Urađena Analiza potrošnje vode i utvrđene neodržive prakse</p> <p>Inicirane odgovarajuće izmjene domaćeg zakonodavstva i politika</p> <p>Organizovan konsultativni proces između relevantnih zainteresovanih strana u vezi sa predloženim izmjenama zakonodavstva i politika</p>
4.3.1.2 Uspostaviti sistem za praćenje potrošnje vode za površinske i podzemne vode. Ugraditi vodomjerne sisteme za potrošnju i zahvatanje voda		
4.3.1.3 Analizirati trenutno i očekivano korišćenje i potrošnju vode u području Bune/Bojane u obje zemlje, sa akcentom na potrebama za navodnjavanjem		
4.3.1.4 Utvrditi neodržive prakse u potrošnji vode i predložiti mjere za intervenisanje. Gdje je to neophodno, predložiti odgovarajuće izmjene domaćeg zakonodavstva i relevantnih politika		
4.3.1.5 Promovisati mjere uštede u navodnjavanju kao što su prestrukturiranje poljoprivrednih proizvoda i sistema za navodnjavanje kap po kap		

MJERA 4.3.3: SMANJITI KONCENTRACIJU TEŠKIH METALA KOJI ULAZE U ŠASKO JEZERO I UVALU VILUNI		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
4.3.3.1 Sprovesti istraživanje kako bi se utvrdili putevi kojim teški metali ulaze u Šasko jezero i uvalu Viluni.	50.000 – 100.000	<p>Ispitivanje sprovedeno</p> <p>Podignut kvalitet vode Šaskog jezera</p>

MJERA 4.4.1: ODREDITI I SPROVESTI SANITARNE ZAŠTITNE ZONE		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
4.4.1.1 Sprovesti procjenu ranjivosti akviferi	20.000 – 40.000	<p>Sprovedena ocjena osjetljivosti.</p> <p>Sve sanitarne zone uključene su u prostorne planove i druge relevantne pravne dokumente</p>
4.4.1.2 Utvrditi površine za uspostavljanje sanitarnih zaštitnih zona. Integrisanje ovih zona u relevantne zakonske dokumente		

MJERA 5.1.1: UNAPRIJEDITI STATUS BIODIVERZITETA U EKOLOŠKI OSJETLJIVIM PODRUČJIMA (UKLJUČUJUĆI ZAŠTIĆENA PODRUČJA)		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
5.1.1.1 Procijeniti status, planiranu namjenu zemljišta, kategoriju zaštite i granice postojećih zaštićenih područja, te ih po potrebi revidirati	50.000 – 90.000	Procijenjeni statusi zaštićenih područja Odabrane indikatorske vrste Uvećana populacija indikatorskih vrsta
5.1.1.2 Analizirati status staništa i vrsta u planskom području; predložiti mjere zaštite za ekološki osjetljiva staništa i vrste		
5.1.1.3 Utvrditi i sprovesti aktivnosti usmjerene ka unapređenju uzajamne povezanosti (npr. putem koridora) zaštićenih područja i drugih ekološki osjetljivih lokacija (EMERALD, IPA, IBA, Natura 2000) i vrijednih predjela		

MJERA 5.1.2: PROCIJENITI I VRJEDNOVATI USLUGE EKOSISTEMA U PODRUČJU I OBEZBJEDITI NJHOVO ADEKVATNO INTEGRISANJE U SEKTORSKE POLITIKE		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
5.1.2.1 Sprovesti studiju o vrednovanju i valorizaciji usluga ekosistema; Studija treba da uključi prijedloge za upotrebu nalaza za svrhu unaprjeđenja upravljanja područjem	50.000 – 100.000	Usluge ekosistema se vrjednuju i nalazi studija se koriste za testiranje upravljačke šeme.
5.1.2.2 Upravljački okvir predložen u studiji je testiran u jednoj ili u obje zemlje		

MJERA 5.2.1: USPOSTAVITI NOVA ZAŠTIĆENA PODRUČJA U CRNOJ GORI, NA TEMELJU PODRUČJA UTVĐENIH PROSTORNO-PLANSKOM DOKUMENTACIJOM, (UKLJUČUJUĆI IZRADU STUDIJA ZAŠTITE) I POSTAVITI UPRAVLJAČKE STRUKTURE ZA NOVA ZAŠTIĆENA PODRUČJA KAKO BI SE OBEZBJEDIO DJELOTVORAN I FUNKCIONALAN UPRAVLJAČKI SISTEM		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
5.2.1.1 Uspostaviti zaštićena područja Ulcinjske Solane i Saškog jezera (Crna Gora); održavati rad Solane jer ona pruža važne ekosistemske usluge od primarnog značaja, prije svega kao teren za hranjenje i reprodukciju migratornih ptica	20.000 – 30.000	Pripremljene sve relevantne studije, i dokumenti politike potrebni za uspostavljanje zaštićenih područja
5.2.1.2 Podržati uspostavljanje zaštićenog područja Saškog jezera		

MJERA 5.2.2: UNAPRIJEDITI MEHANIZME I KAPACITETE ZA PRAĆENJE I KONTROLU BIODIVERZITETA I PRIRODE		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
5.2.2.1 Izraditi planove upravljanja i godišnje operativne planove za prioritetna zaštićena područja u Crnoj Gori	20.000 – 50.000	Pripremljeni su planovi upravljanja za zaštićena područja
5.2.2.2 Uvesti naknadu za ulazak posjetilaca u zaštićeno područje Velipoja kako bi se pomoglo u finansiranju troškova održavanja i ostalih mjera zaštite životne sredine na osnovu modela povjereničkog fonda	20.000 – 30.000	Studija o opciji plaćanja naknade za ulazak posjetilaca pripremljena Uvedeno plaćanje naknade za ulazak posjetilaca u Velipoju
5.2.2.3 Povećati ljudske i tehničke kapacitete postojećih čuvara /stražara i ekoloških inspektora, posebno u zaštićenim područjima	10.000 – 30.000	Povećan broj redovnih čuvara i obučanih vodiča Programi obuka i prenošenje znanja i najboljih praksi se kontinuirano održavaju

MJERA 5.2.3: USKLADITI UPRAVLJAČKE CILJEVE I MJERE NA NIVOU ZAŠTIĆENIH PODRUČJA U DVJEMA ZEMLJAMA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
5.2.3.1 Izraditi studiju izvodljivosti za usklađivanje statusa zaštite pojedinačnih zaštićenih područja preko granice, uključujući proglašenje prekograničnog zaštićenog područja (npr. regionalni park)	30.000 – 40.000	Pripremljena studija izvodljivosti

MJERA 5.3.1: PODRŽATI AKTIVNOSTI VEZANE ZA SPRJEČAVANJE BESPRAVNOG LOVA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
5.3.1.1 Analizirati postojeće lovačke prakse i propise s ciljem utvrđivanja nepravilnosti i neodrživih trendova. Gdje je to neophodno, predložiti odgovarajuće izmjene domaćeg zakonodavstva i relevantnih politika (<i>vidjeti mjeru 2.1.1</i>)	<i>Uključeno u budžet za aktivnosti mjere 2.1.1</i>	Utvrđene neodržive prakse u lovu Inicirane relevantne izmjene nacionalnih propisa i politike

MJERA 5.3.2: PROMOVISATI POSMATRANJE PTICA U PODRUČJU, KAO DIO USKLAĐENIH OBLIKA EKOTURIZMA U OBJEMA ZEMLJAMA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
5.3.2.1 Izraditi program za posmatranje ptica koji bi obuhvatio lokacije u obje zemlje i zajednički tim vodiča	30.000 – 80.000	Izrađeni programi za posmatranje ptica Povećan broj posjeta posmatrača ptica Programi za izgradnju kapaciteta organizovani
5.3.2.2 Obezbjediti prenošenje najboljih raspoloživih praksi u oblasti posmatranja ptica organizovanjem događaja usmjerenih ka jačanju kapaciteta i studijskih posjeta mjestima u inostranstvu koja imaju iskustva u vezi sa ovom temom		

MJERA 5.4.1: UNAPRIJEDITI PRAĆENJE I KONTROLU RIBLJEG FONDA		
MJERA 5.4.2: ZAUSTAVITI NEZAKONITI RIBOLOV DUŽ RIJEKE NA ALBANSKOJ STRANI		
MJERA 5.4.3: UVESTI ODRŽIVE RIBARSKE PRAKSE		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
5.4.1.1 Procijeniti izvodljivost uspostavljanja ribljih veletržnica (tržnica obaveznog iskrcaja i prve prodaje ribe) u svakoj od zemalja čime se omogućava bolja inspekcija nad ribom uhvaćenom u Skadarskom jezeru, obuhvatajući i područje Bune/Bojane	30.000 – 90.000	Pripremljena studija izvodljivosti Utvrđen zajednički sistem za praćenje ribarstva Uvećan komercijalni riblji fond
5.4.3.1 Utvrditi i uspostaviti zajednički pristup u praćenju ulova riječne ribe. Na osnovu rezultata, istražiti potrebu i mogućnost primjene prostornih i vremenskih ograničenja na pecanje određenih vrsta ribe		

MJERA 5.4.4: OMOGUĆAVANJE RIBARIMA BAVLJENJE TURIZMOM U PERIODU MIGRACIJE VRSTA NA JEZERU		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
5.4.4.1 Promovisati i podržati prakse i šeme sportskog ribolova uz učešće lokalnih ribolovaca kao turističkih vodiča	5.000 – 20.000	Pripremljena analiza da bi se utvrdile zakonske mogućnosti za učešće ribolovaca u turističkim aktivnostima Ribolovcima dozvoljeno da pružaju turističke usluge

MJERA 6.1.1: PROCIJENITI POTENCIJAL ZELENIH POSLOVA U PLANSKOM PODRUČJU		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
6.1.1.1 Sprovesti studiju izvodljivosti o stanju i potencijalima za razvoj zelenih kompanija u području	20.000 – 35.000	Pripremljena studija izvodljivosti

MJERA 6.1.2: PODIĆI SVIJEST O MOGUĆNOSTIMA ZELENOG POSLOVANJA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
6.1.2.1 Organizovati promotivne aktivnosti za lokalne preduzetnike i upravu o koristima zelenog razvoja	6.000 – 20.000	Organizovan niz skupova za podizanje svijesti

MJERA 6.1.3: POKRENUTI I KONTINUIRANO RAZMJENJIVATI ISKUSTVO I ZNANJA O MOGUĆNOSTIMA OZELENJAVANJA PROIZVODNIH DJELATNOSTI MEĐU LOKALNIM PROIZVOĐAČIMA		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
6.1.3.1 Organizovati obuke jačanja kapaciteta za lokalne preduzetnike u vezi sa raspoloživim opcijama za finansiranje zelenih kompanija	7.000 – 10.000	Organizovan niz obuka Niz lokalnih preduzetnika učestvovalo na obukama Niz lokalnih preduzetnika se prijavilo (dobilo) finansijska sredstva za finansiranje zelenog biznisa
6.1.3.2 Organizovati pilot demonstraciju sa odabranim brojem lokalnih preduzetnika radi povećanja kvaliteta lokalnih proizvoda putem ozelenjavanja aktivnosti	50.000 – 100.000	Implementiran pilot projekat

MJERA 6.2.1: PREPOZNATI BUNU/BOJANU KAO JEDINSTVENU TURISTIČKU „DESTINACIJU“...**MJERA 6.2.2: RAZVITI KAPACITET PODRUČJA KAKO BI POSTALO ODRŽIVA TURISTIČKA DESTINACIJA NA OSNOVU SVOJIH PRIRODNIH I KULTURNIH VRIJEDNOSTI**

PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
<p>6.2.1.1 Izraditi prijedlog projekta u okviru IPA Prekograničnog programa Albanija-Crna Gora; <i>vezano za to vidjeti aktivnost 1.2.1.1</i></p> <p>Projekti treba da obuhvate (između ostalog):</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Definirati lokalni „turistički proizvod“ i njegove karakteristike (on treba da obezbjedi „dodatnu vrijednost“ turistima, treba da bude „lokalnog karaktera“ i zasnovan na održivom korištenju resursa (na primjer pješačenje, biciklizam, održivo ribarstvo, posmatranje ptica itd.)). Između ostalog, može da uključi i agroturizam i aktivnosti ekoturizma na poljoprivrednim gazdinstvima.▪ Utvrditi i angažovati ključne lokalne zainteresovane strane uključujući lidere zajednica, kompanije i organizacije u izradu strategije održivog turizma u planskom području.▪ Utvrditi, obezbjediti i unaprijediti infrastrukturu u pogledu pristupa prirodnim vrijednostima/uslugama ekosistema kao što su centri za posjetioce, pješačke/biciklističke staze i parking, kao i informacije o ključnim prirodnim lokacijama i plažama za svrhu primanja turista.▪ Izgraditi odnose na nivou cijele turističke privrede, posebno sa glavnim turističkim operaterima u obje zemlje, i lobirati da ponuda Bune/Bojane postane dio nacionalne turističke ponude▪ Razvijati podsticaje, savjete i koncepte obuka na lokalnom nivou kako bi se poslovni subjekti i privatna imovina 53redat do nivoa postojećih 53redate53. Uglavnom sa ciljem unapređivanja turističkih smještajnih i maloprodajnih kapaciteta▪ Odgovarajući podsticaji za razvoj rekreativnih aktivnosti na otvorenom, uključujući 53redate53 na 53red, pješačenje, biciklizam, rekreativni ribolov i ostalo▪ Sačiniti i reklamirati „ponudu lokalne kuhinje“ za posjetioce▪ Osmisliti i sprovesti kampanju „kupuj lokalno“ za lokalnu hranu/zanatske proizvode/proizvode iz oblasti 53redate▪ Organizovati obuke za čuvare /stražare kako bi mogli adekvatno da vode turiste <p>Podstaci turiste da biraju ekološki održive opcije</p>	<p><i>Budžet uključen u aktivnost 1.2.1.1</i></p>	<p>Projedlog projekta pripremljen i 53redate na usvajanje</p>

MJERA 7.1.1: MEĐU ZEMLJAMA USPOSTAVITI SISTEM KOORDINISANOG PROGNOZIRANJA POPLAVA I RANOG UPOZORENJA		
MJERA 7.1.5: ALBANIJA TREBA DA PREISPITA MOGUĆNOST FUNKCIONISANJA BRANA KAO MULTIFUNKCIONALNIH SISTEMA (ENERGIJA, NAVODNJAVANJE, PRIVREMENO I TRAJNO ZADRŽAVANJE VODE TOKOM NAJVIŠIH VODOSTAJA) PRIMJENJUJUĆI STANDARDE EU ZA EKOLOŠKI PRIHVATLJIV PROTOK		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
Prioritetne aktivnosti već sprovedene u sklopu projekta koji je podržao GIZ pod nazivom Prilagođavanje klimatskim promjenama na Zapadnom Balkanu (https://www.giz.de/en/worldwide/29000.html)		

MJERA 7.2.1: UTVRDITI ZONE ZA PROŠIRENJE ODMAKA U CILJU UNAPRJEĐENJA PRILAGOĐAVANJA NA KLIMATSKE PROMJENE, POSEBNO NA PODIZANJE NIVOA MORA.		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
7.2.1.1 Sprovesti procjenu ranjivosti na uticaje klimatskih promjena, uključujući modeliranje podizanja nivoa mora. Na osnovu rezultata procjene ranjivosti predložiti proširenje odmaka i odgovarajuće mjere u cilju unaprjeđenja prilagođavanja stanovništva, obalne infrastrukture i prirode uticajima klimatskih promjena.	20.000 – 30.000	Izvršena procjena osjetljivosti na klimatske promjene Povećana zona odmaka u ugroženim područjima

MJERA 7.2.2: SMANJITI EROZIJU OBALE		
PRIORITETNE AKTIVNOSTI 2020	OKVIRNI BUDŽET	POKAZATELJI PROCESA
7.2.2.1 Izraditi studiju o kretanju nanosa i obalskoj dinamici	60.000 – 80.000	Izrađena Studija o kretanju nanosa i obalskoj dinamici
7.2.2.2 Izraditi planove za upravljanje plažama čiji cilj je obnavljanje erodiranih površina, unaprjeđenje prirodnog zadržavanja vode i prirašćivanje pješčanih dina		Izrađen i implementiran Plan za upravljanje plažama
7.2.2.3 Pratiti količinu nanosa	<i>Veza sa aktivnostima u okviru mjera 3.1.1</i>	